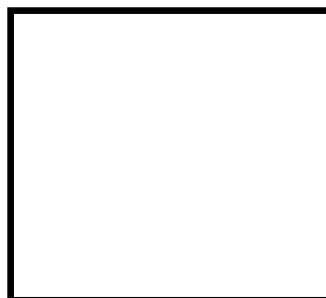
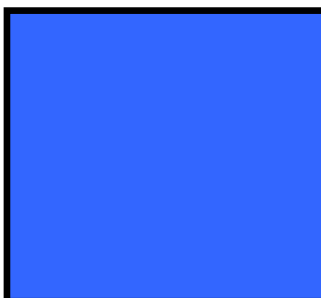

Effectanalyse ontwikkeling Grote Markt (oostzijde)

Update ruimtelijk-economische impact voor de stad
Groningen

Opdrachtgever: Gemeente Groningen

ECORYS
Michel Briene
Manfred Wienhoven

Rotterdam, 22 april 2009

ECORYS

Postbus 4175

3006 AD Rotterdam

Watermanweg 44

3067 GG Rotterdam

T 010 453 88 00

F 010 453 07 68

E netherlands@ecorys.com

W www.ecorys.nl

K.v.K. nr. 24316726

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	7
1 Inleiding	17
1.1 Achtergrond	17
1.2 Doel	18
1.3 Uitgangspunten en inkadering	18
1.4 Leeswijzer	19
2 De stad Groningen en haar binnenstad in economisch perspectief	21
2.1 Inleiding	21
2.2 Autonome ontwikkelingen in de stad Groningen	21
2.3 De binnenstad	24
2.4 Conclusies	25
3 Ontwikkeling Grote Markt nader bezien	27
3.1 Inleiding	27
3.2 Planbeschrijving	27
3.3 Doelgroepen en bereik	30
3.4 Relatie met andere plannen in Groningen	32
3.5 Referentiebeelden	36
3.6 Conclusies	38
4 Ruimtelijk-functionele effecten	39
4.1 Inleiding	39
4.2 Ontwikkelingstrajecten oostzijde van de stad Groningen	39
4.3 Ruimtelijke en functionele opbouw centrumgebied in een nieuw perspectief	42
4.4 Commerciële invulling oostkant Grote Markt	49
4.5 Conclusies	50
5 Economische effecten	51
5.1 Inleiding	51
5.2 Tijdelijke effecten gedurende de realisatiefase	52
5.3 Structurele effecten na opening Groninger Forum	52
5.4 Effectanalyse ontwikkelingen Oude Boteringestraat	57
5.5 Overige uitstralingseffecten	58

5.6 Conclusies

59

Bijlagen

63

Voorwoord

De Gemeente Groningen heeft plannen voor een herontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt. Het project betreft de ontwikkeling van een mix van culturele en commerciële functies met als trekker het Groninger Forum. Met de realisatie van de plannen krijgt Groningen een nieuwe hoogwaardige stedelijke voorziening erbij op het gebied van cultuur, congressen, tentoonstellingen en evenementen. Uiteindelijk doel van de herontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt en de realisatie van het Groninger Forum is mede het versterken van de positie van de Groninger binnenstad als toeristisch recreatieve trekker en het vergroten van de aantrekkelijkheid van Groningen als vestigings- en woonplaats.

Om bij te dragen aan een afgewogen besluitvorming heeft de gemeente in 2005 laten kijken naar de ruimtelijk-economische effecten van de beoogde ontwikkelingen op de binnenstad. Vanwege de verdere doorontwikkeling van de plannen sindsdien is het hierover verschenen rapport *“Effectanalyse ontwikkeling Grote Markt (oostzijde): ruimtelijk-economische impact voor de stad Groningen”* niet meer actueel. ECORYS is gevraagd een update van de effectanalyse uit te voeren. In dit rapport worden de resultaten van de studie gepresenteerd. Het rapport is leesbaar als zelfstandig document.

Samenvatting

1. Aanleiding en doel

Plannen voor ontwikkeling oostzijde Grote Markt

De Gemeente Groningen heeft plannen voor de herontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt. Bedoeling is om hier een mix van culturele en commerciële functies te realiseren met als trekker het Groninger Forum. Met de realisatie van de plannen krijgt Groningen een nieuwe hoogwaardige stedelijke voorziening erbij op het gebied van cultuur, congressen, tentoonstellingen en evenementen. Uiteindelijk doel van de herontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt en de realisatie van het Groninger Forum is mede het versterken van de positie van de Groninger binnenstad als toeristisch recreatieve trekker en het vergroten van de aantrekkelijkheid van Groningen als vestigings- en woonplaats.

Om dit te bereiken vindt een aantal ruimtelijke ingrepen aan de oostzijde van de Grote Markt en het gebied daarachter plaats. Deze ruimtelijke ingrepen zijn noodzakelijk om op de locatie waar thans de Naberparkeergarage gelegen is een nieuw cultureel centrum te realiseren dat als publiekstrekker voor dit gebied gaat functioneren: het Groninger Forum.

Actueel inzicht in effecten wenselijk

Om bij te dragen aan een afgewogen besluitvorming heeft de gemeente in 2005 laten kijken naar in de ruimtelijk-economische effecten van de beoogde ontwikkelingen op de binnenstad. Vanwege de verdere doorontwikkeling van de plannen sindsdien is het hierover verschenen rapport “Effectanalyse ontwikkeling Grote Markt (oostzijde): ruimtelijk-economische impact voor de stad Groningen” niet meer actueel. ECORYS is gevraagd een update van de effectanalyse uit te voeren. In voorliggende rapportage worden deze effecten gepresenteerd.

2. Toelichting plannen

De plannen

Aan de oostzijde van de Grote Markt vereist in de toekomst het Groninger Forum als nieuwe publiekstrekker voor dit deel van de binnenstad. De ontwikkeling voorziet in een spraakmakend gebouw van in totaal circa 17.000 m² waar op een vernieuwende wijze geschiedenis, informatie en actualiteit aan elkaar worden gekoppeld en gepresenteerd. Het Groninger Forum telt vier zogenoemde partnerorganisaties, te weten het Groninger Museum, Openbare Bibliotheek Groningen, het Filmtheater Images en RHC Groninger Archieven/ GAVA. Daarnaast zullen ook nog enkele andere ruimtelijke ingrepen aan de Grote Markt plaats vinden, zoals het herstel van de oorspronkelijke rooilijn, de realisatie

van een ondergrondse parkeergarage, het realiseren van nieuwbouw (met onder andere horeca, detailhandel en wonen) en het creëren van een omsloten plein aan de achterzijde van de nieuwe bebouwing.

Een vernieuwend concept...

De samenwerking van de genoemde partijen betreft niet alleen een ruimtelijke samenwerkingsvorm (alles onder een dak), maar ook - en vooral - een functionele samenwerking die uniek is in zijn soort: uniek zowel in de regio als in geheel Nederland. Deze unieke vorm van samenwerken leidt tot een integratie van de collecties van de bibliotheek en musea, waarbij op thema informatie wordt aangeboden in de vorm van boeken, tijdschriften, kranten, digitale bronnen en dergelijke (de domeinen) en het gezamenlijk organiseren van activiteiten in daarvoor geschikte ruimten, als een tentoonstellingszaal, een congreszaal en een filmzaal (de programmering).

...dat inspeelt op de tijdgeest

Maar daarnaast stelt het Groninger Forum ook de bibliotheek in staat om op een moderne wijze te kunnen voorzien in de informatiebehoefte van haar klanten. Een informatiebehoefte die door allerlei technologische ontwikkelingen er in de toekomst geheel anders zal uitzien dan thans het geval is. En het Groninger Museum krijgt door de realisatie van het Groninger Forum ruimschoots de mogelijkheid om delen van haar bezit – die nu vanwege ruimtegebrek nog niet toegankelijk zijn voor het publiek - aan het publiek te presenteren.

Financiële aspecten

Door de initiatiefnemers van het project is een eerste globale kostenraming en exploitatiebegroting opgesteld. Daaruit blijkt onder meer dat het project alleen realiseerbaar is tegen grote (voornamelijk publieke) investeringen. Belangrijke kostenposten zijn onder andere de aankoop en sloop van de benodigde opstallen in het gebied en de bouw- en realisatiekosten van de geplande voorzieningen (waaronder het GF, de parkeergarage en de commerciële voorzieningen). De Gemeente heeft in haar meerjarenbegroting al een bedrag van € 31,25 miljoen gereserveerd. Om de totale publieke investering te dekken zijn nog aanvullende middelen noodzakelijk uit andere externe bronnen.

3. Ruimtelijk-functionele effecten

Ontwikkeling Grote Markt zorgt voor nieuwe impuls

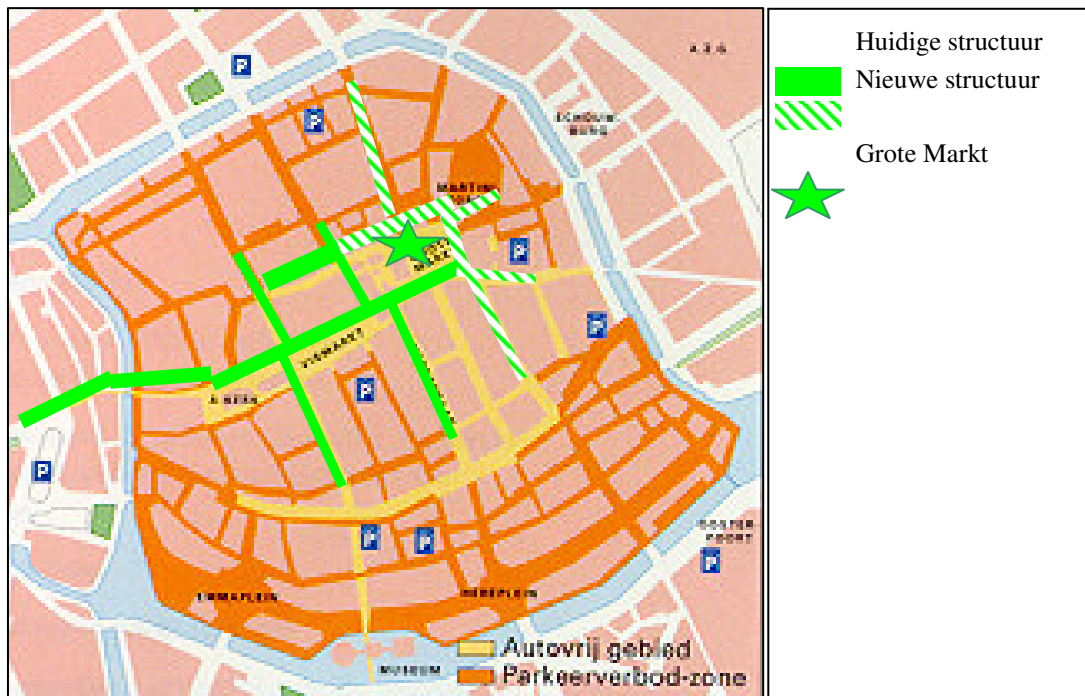
De afgelopen 10 jaar is het bezoekersaantal in de binnenstad met gemiddeld 1 miljoen bezoekers per jaar toegenomen. Van 20 à 25 miljoen eind jaren 90 tot circa 31 miljoen in de afgelopen jaren. De drijvende kracht achter deze ontwikkeling is een aantal grote projecten waaronder met name de realisatie van Westerhaven, het Waagstraatcomplex en het Groninger Museum. Om deze groei te kunnen continueren heeft de binnenstad nieuwe impulsen nodig. De ontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt past hierin. Gemiddeld geeft de binnenstadbezoeker € 22 uit. Belangrijk is dat bezoekers van buitenaf dit gemiddelde op peil houden. Zonder nieuwe impulsen, die nieuwe bezoekers trekken, zal dit gemiddelde zakken met een navenant effect op de omzet in de binnenstad.

Ontwikkeling oostzijde Grote Markt zorgt voor nieuw evenwicht

Het centrumgebied van Groningen heeft door de realisatie van Westerhaven, het Waagstraatcomplex en het Groninger Museum een aantal ontwikkelingen gekend die zeer succesvol zijn geweest voor de beleving van de stad Groningen. Deze ontwikkelingen hebben – in ruimtelijk opzicht – ook hun keerzijde: de Grote Markt heeft haar historische en centrale functie als het ‘echte hart’ van de binnenstad enigszins verloren en de nadruk is verschoven in westelijke en zuidelijke richting. Hierdoor is de binnenstad enigszins uit haar evenwicht geraakt.

Vanuit die context bezien passen de plannen voor de oostzijde van de Grote Markt goed in het geformuleerde beleid en de daarbij behorende ambitie. Immers na de realisatie van Westerhaven, het Waagcomplex en het Groninger museum vormt de herontwikkeling van de oostkant van de Grote Markt een nieuwe impuls om de functie van het Groninger centrumgebied te versterken en nieuwe bezoekers te trekken. De voorgenoemde plannen geven voorts een nieuwe impuls aan een verdere ontwikkeling van de oostzijde van de binnenstad en leiden er bovendien toe dat de Grote Markt haar centrale rol als ‘het echte stadshart’ weer terug krijgt. Zij gaat in toenemende mate fungeren als de spil van de binnenstad van waaruit de verschillende deelgebieden van het centrum bereikbaar zijn. Onderstaand kaartbeeld 1 illustreert dit en laat tevens zien dat ook de noordzijde van de Grote Markt door de realisatie van het Groninger Forum een nieuwe impuls kan krijgen.

Kaart 1 Huidige en toekomstige structuur Binnenstad Groningen

Plannen voor oostzijde Grote Markt sluiten aan bij keten van ontwikkelingen

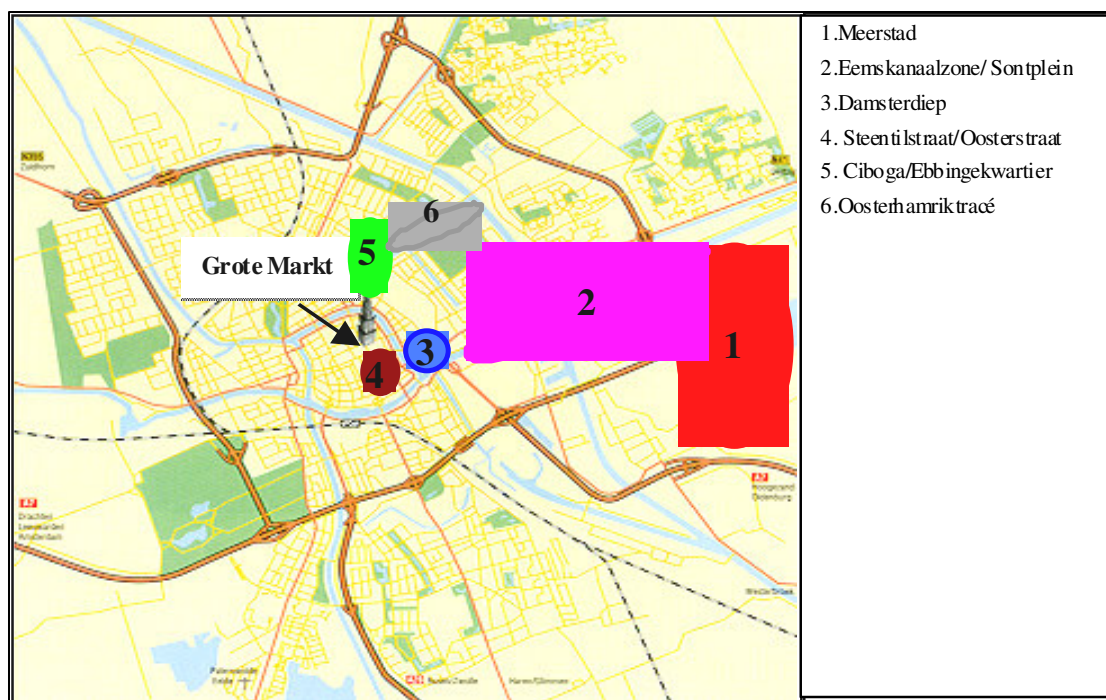
De impuls wordt verder nog versterkt door een reeks van ontwikkelingen aan de oostkant van de stad Groningen, waardoor dit deel van centrumgebied nieuw leven wordt ingeblazen (zie kaartbeeld 2). Relevant zijn de ontwikkeling van Meerstad, Eemskanaalzone en Damsterdiep. Met de aanpak van de oostzijde van de Grote Markt

wordt op deze ontwikkelingen ingespeeld en ervoor gezorgd dat de entree van de binnenstad aan de oostzijde aantrekkelijker wordt. De drempel om de binnenstad ook daadwerkelijk te bezoeken wordt hierdoor verlaagd, hetgeen tot uitdrukking komt in een toename van het bezoek. De plannen voor de aanpak van de oostzijde van de Grote Markt en de realisatie van het Groninger Forum sluiten bovendien goed aan bij de ontwikkelingen rond het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG) en de plannen om van het Ebbingekwartier in Groningen een brandpunt te maken van creatieve activiteiten.

Plannen bieden mogelijkheden voor versterking identiteit omliggende gebied

De nieuwe impulsen aan de oostkant van de Grote Markt betekenen tevens dat de oostkant van het Groningse centrumgebied veel meer een eigen identiteit krijgt. Cultuur en uitgaan vormen de belangrijkste identiteitsdragers voor dit gebied. Dit betekent tevens dat de functies die aan de oostwand van de Grote Markt gerealiseerd zullen gaan worden, gelieerd dienen te zijn aan deze identiteit. Op deze manier kunnen de functies elkaar versterken. Hierbij wordt met name gedacht aan een winkelvoorziening (bijvoorbeeld op het gebied van multimedia) die kan fungeren als extra trekker voor het gebied. Hierdoor geeft het plan invulling aan het versterken van de culturele infrastructuur in de culturele hoofdstad Groningen en daarmee aan de versterking van de concurrentiepositie van de binnenstad.

Kaart 2 Ligging van de ontwikkelingslocaties

4. Economische impact

Met de ontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt ontstaat een nieuw perspectief voor dit deel van de binnenstad. Er worden nieuwe bezoekerstromen gegenereerd die ook uitstralen op de levendigheid in dit deel van de binnenstad. Dit verbeterd perspectief kan

ook in economische zin worden geduid. Belangrijk daarbij is het onderscheid tussen tijdelijke effecten die samenhangen met de bouw van de plannen en structurele effecten op het moment dat de geplande voorzieningen in gebruik worden genomen.

Tijdelijke effecten gedurende realisatiefase: ca 610 tot 1.050 arbeidsjaren

Gedurende de realisatiefase van de plannen aan de oostzijde van de Grote Markt ontstaat tijdelijke werkgelegenheid bij met name de bouwnijverheid en allerlei aanverwante sectoren. Op basis van de verwachte stichtingskosten wordt het tijdelijke effect geschat op ca. 610 arbeidsjaren, oplopend tot ongeveer 1.050 als tevens rekening wordt gehouden met de effecten bij allerlei toeleverende bedrijven.

De mate waarin de stad Groningen hiervan profiteert hangt overigens sterk af van de mate waarin het lokale bedrijfsleven wordt ingeschakeld bij de realisatie van het project. Gelet op het brede aanbod van bedrijven in Groningen mag er echter van worden uitgegaan dat een fors deel van deze effecten lokaal zullen neerslaan. Via nieuwe uitgelokte investeringen aan bijvoorbeeld de noordzijde van de Grote Markt, kan de tijdelijke impuls overigens (op termijn) nog verder toenemen. Voorzichtigheidshalve is dit effect echter niet nader gekwantificeerd.

Structurele toename bezoek binnenstad: 452.500 tot 869.500 extra bezoeken

De structurele bijdrage van de plannen aan de economische ontwikkeling van de binnenstad wordt allereerst zichtbaar via de extra bezoeken aan de binnenstad. Dit extra bezoek is ingeschat op 452.500 tot 869.500 extra bezoeken per jaar (tabel 1). Een deel van dit bezoek houdt rechtstreeks verband met de geplande voorzieningen zelf, maar daarnaast dient vanwege de verhoogde levendigheid en aantrekkelijkheid ook rekening te worden gehouden met een uitstraling naar de binnenstad zonder dat de geplande voorzieningen zoals het Groninger Forum ook daadwerkelijk worden bezocht.

De gehanteerde bandbreedte houdt met name verband met de mate waarin de ontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt kan dienen als katalysator voor de aanpak van de noordzijde. In de ambitievariant van het groeimodel wordt hiervan uitgegaan. Van invloed is tevens de mate waarin het geplande Centrum van Geschiedenis en de Filmzaal met een aantrekkelijke programmering kan inspelen op de beoogde doelgroep. In het basismodel is uitgegaan van een voorzichtige inschatting, maar in het groeimodel (zowel in de gematigde als in de ambitievariant) kan het aantal bezoeken bij een aantrekkelijke programmering en juiste marketing- en promotie inspanningen verder oplopen.

Tabel 1 Toename aantal bezoeken binnenstad na openstelling voorzieningen aan oostzijde Grote Markt

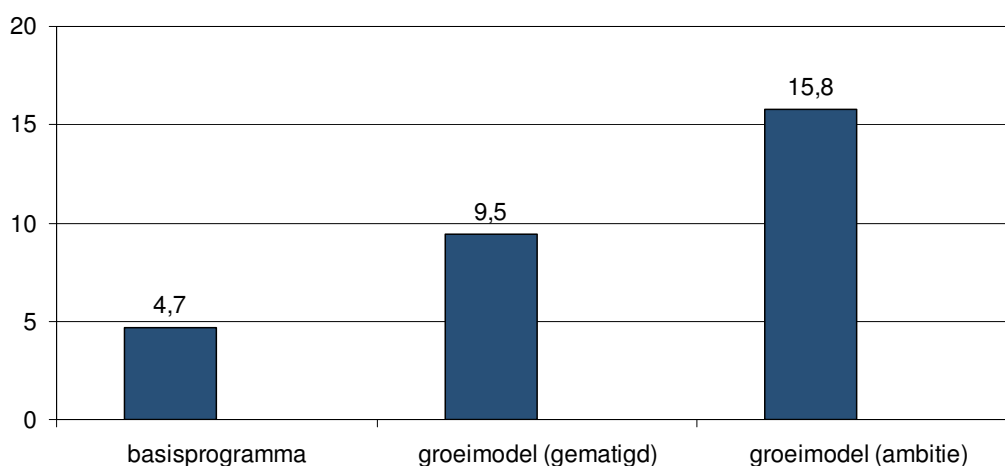
	Huidig bezoek	Toename bezoek		
		Basisprogramma	Groeimodel	
			Gematigd	Ambitie
Bibliotheek	600.000	+210.000	+300.000	+300.000
Filmzaal	100.000	+45.000	+74.000	+74.000
Programmering	-	+150.000	+180.000	+180.000
Horeca	-	+225.000	+267.000	+267.000
Debatten, congressen	-	+22.500	+27.500	+27.500
Archieven	-	+15.000	+18.000	+18.000
Volwasseneducatie	60.000	+10.000	+20.000	+20.000
Overig binnenstad	30,24 miljoen	-	+150.000	+250.000
Totaal*	31 miljoen	452.500	769.500	869.500

* In verband met dubbeltellingen is de toename van het bezoek exclusief het horecabezoek opgenomen.

Jaarlijks terugkerende bestedingen 4,7 tot 15,8 miljoen euro

Op basis van de geraamde extra bezoeken als gevolg van de herontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt is vervolgens een doorvertaling gemaakt naar de bestedingsimpuls voor de binnenstad. Daarbij is per onderscheiden categorie gekeken naar het huidige bestedingspatroon. Vervolgens is een doorvertaling gemaakt naar de voorliggende plannen. Uit de Detailhandelsmonitor Groningen blijkt bijvoorbeeld dat 11% van de bibliotheekbezoekers in Groningen tevens een aankoop verricht in winkels of andere gelegenheden in de buurt. Diegenen die iets uitgeven, besteden gemiddeld € 39,-. Voor gebruikers van de congresfaciliteiten ligt het bestedingbedrag per bezoeker overigens aanzienlijk hoger en profiteren ook de verblijfsaccommodaties. Het gemiddelde bestedingsbedrag voor alle bezoekers aan de binnenstad ligt op € 22. Uitgaande van onder andere de genoemde bedragen komt de totale jaarlijkse bestedingsimpuls, afhankelijk van het gekozen scenario uit op een bedrag tussen de € 4,7 en € 15,8 miljoen per jaar. In de eerste jaren na opening van de voorzieningen kan de impuls hoger liggen, maar na verloop van tijd zijn uiteraard nieuwe inspanningen nodig om het bezoek op peil te houden. Een herontwikkeling van de noordzijde van de Grote Markt kan hierin voorzien.

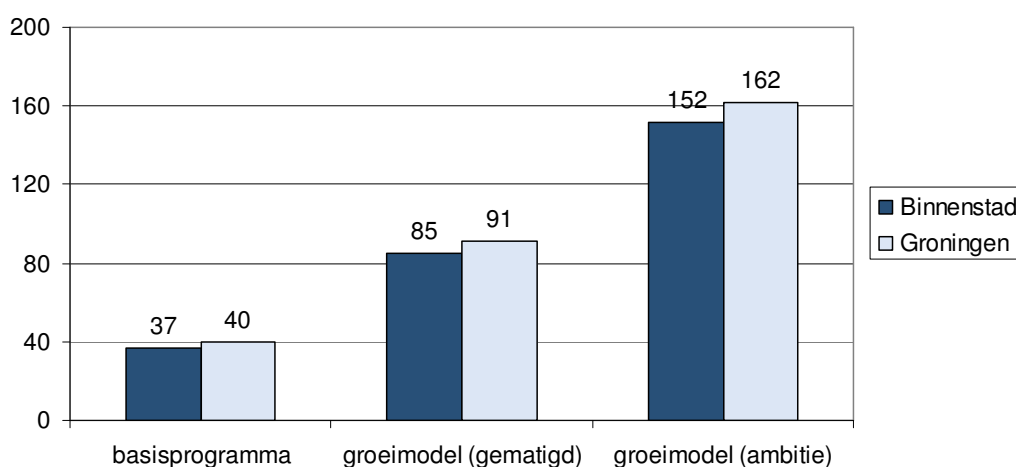
Figuur 1 Structurele bestedingsimpuls binnenstad per jaar na opening Groninger Forum (in € miljoen)

Structurele werkgelegenheidseffecten

Maatgevend voor het effect in termen van werkgelegenheid zijn de verwachte bezoekersaantallen en hun bestedingen. Als hiermee rekening wordt gehouden komt het totale additionele werkgelegenheidseffect voor de binnenstad uit op circa 37 tot 162 arbeidsjaren. Voor Groningen als geheel is dit aantal iets hoger vanwege de effecten bij toeleverende bedrijven. Omdat vooral in de horeca en de detailhandel relatief veel in deeltijd wordt gewerkt zal het werkgelegenheidseffect in werkzame personen hoger uitkomen.

Figuur 2 Structurele effecten na opening Groninger Forum voor binnenstad en Groningen als geheel (arbeidsjaren)

Effecten ontwikkelingsperspectieven Oude Boteringestraat

In deze effecten is overigens nog geen rekening gehouden met de transformatie van de vrijkomende ruimte aan de Oude Boteringestraat. De Rijksuniversiteit heeft aangegeven belangstelling te hebben voor (her)huisvesting van haar activiteiten. Gedacht kan worden aan een kantoorachtige invulling, de uitbreiding van de UB of een (gedeeltelijk) verplaatsing van een faculteit. Afhankelijk van de uiteindelijke invulling zijn hiermee nog eens 20 tot 145 arbeidsjaren gemoeid. Deze zijn extra voor de binnenstad indien ervan uitgegaan wordt dat geen geschikte alternatieven aanwezig zijn, maar voor de stad als geheel gaat het met name om verplaatsing van activiteiten. Belangrijk is ook dat met een invulling van de Oude Boteringestraat met universitaire functies de Universiteit verankerd blijft in de binnenstad.

Overige uitstralingseffecten

Tenslotte dient nog een aantal andere (uitstralings)effecten te worden benoemd, die van belang zijn voor een goede en afgewogen beeldvorming over de genomen plannen. Deze effecten zijn echter minder eenvoudig te kwantificeren en moeilijk onder een noemer te brengen en om die reden alleen in kwalitatieve zin aangeduid. Relevant zijn:

- **Bijdrage aan culturele identiteit en diversiteit van Groningen**

De geplande voorzieningen in het project zijn deels cultureel van aard (denk aan de bibliotheekfunctie, de museale onderdelen en de activiteiten gericht op informatievoorziening). Alhoewel dergelijke voorzieningen

ook in economisch opzicht belangrijk zijn (dit aspect is al bij de directe effecten meegenomen), dragen ze ook bij aan de culturele identiteit en diversiteit van het gebied. Dit effect dient op zichzelf te worden gewaardeerd, maar is moeilijk in geld uit te drukken.

- **Creatieve industrie als nieuwe pijler van de stad**
Versterking van de culturele identiteit en diversiteit van de stad leidt ook tot een bredere economische basis van de stad. Daarmee wordt tevens een bijdrage geleverd als onderlegger voor de verdere ontwikkeling van de creatieve industrie als nieuwe economische pijler voor de stad. Recent onderzoek laat zien dat de creatieve industrie zich in Groningen snel heeft ontwikkeld. Bovendien wordt juist van dit type activiteiten verwacht dat een belangrijke spin-off zal uitgaan naar andere economische sectoren waarop een stad zich steeds meer kan onderscheiden van andere steden.
- **Katalysator voor (andere) investeringen in onroerend goed**
Realisatie van het project zal voor bepaalde typen activiteiten leiden tot een impulswerking voor vastgoedontwikkelingen en –investeringen in de directe omgeving. Het gebied wordt aantrekkelijker waardoor de waarde van onroerend goed stijgt, leegstand wordt teruggedrongen en mogelijkheden ontstaan voor aanvullende planontwikkeling. Ontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt kan in die zin ook een belangrijke impuls geven voor de verdere ontwikkeling van het omliggende gebied en de revitalisering van de noordwand.
- **Bijdrage aan een vitaal Groningen**
Via aanvullende bestedingen van bezoekers van de voorzieningen en de gebruikers van de voorziening (in bijvoorbeeld de horeca, detailhandel en andere voorzieningen in het omliggende gebied) en vanwege effecten bij toeleverende bedrijven in de directe omgeving, draagt het project ook bij aan een aantrekkelijke en levendige binnenstad. Vanwege de voorgenomen investeringen worden activiteiten mogelijk die anders wellicht geen bestaansrecht zouden hebben. Weliswaar komen deze effecten al voor een belangrijk deel tot uitdrukking in een toename van de bestedingen, maar via een verbreding van het aanbod in de binnenstad wordt tevens een bijdrage geleverd aan de versterking van het vestigingsklimaat.
- **Versterking toeristisch-recreatief potentieel van de regio**
Met de realisatie van de plannen krijgt Groningen een nieuwe hoogwaardige stedelijke voorziening erbij op het gebied van cultuur, congressen, tentoonstellingen en evenementen. Gebruikers van de nieuwe te realiseren voorzieningen zullen niet alleen zorgen voor een extra bestedingsimpuls ter plaatse (dit is al meegenomen in de eerdere berekenen), maar ook voor een extra bestedingsimpuls in het omliggende gebied. Dit geeft een impuls aan het lokale voorzieningenniveau en zorgt voor extra omzet in de lokale detailhandel en horeca. Uitvoering van de projecten leidt tevens tot een verhoogde aantrekkelijkheid van de regio in totaliteit. Dit leidt tot extra bezoekers en derhalve tot extra omzet voor het bedrijfsleven in de regio.

5. Tenslotte

In het voorafgaande zijn de ruimtelijke functionele en economische effecten van de ontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt zichtbaar gemaakt. De analyse maakt duidelijk dat uitvoering van de plannen niet alleen zorgt voor een nieuwe impuls voor de oostzijde van de binnenstad, maar tevens een belangrijke bijdrage levert aan het herstel van de Grote Markt als “het echte stadshart”. Hierdoor wordt het evenwicht in de binnenstad hersteld. Ook in economische termen levert het project een structurele

bijdrage aan de binnenstad. De bestedingsimpuls is substantieel terwijl er ook de nodige banen bijkomen. Realisatie van het project levert bovendien een bijdrage aan de versterking van het culturele klimaat en identiteit en daarmee indirect ook aan het vestigingsklimaat. Vanwege de toenemende mate van vrijheid bij bedrijven in de vestigingsplaatskeuze kan een stad zich juist op deze aspecten steeds meer profileren.

Tenslotte moet worden benadrukt dat de plannen niet los kunnen worden gezien van de autonome ontwikkeling van Groningen. Ook in het verleden is immers geïnvesteerd in de binnenstad en is de centrumpositie van Groningen versterkt. Om hiermee rekening te houden zijn de effecten van het project afgezet tegen een situatie waarin het project niet wordt gerealiseerd. Denkbaar is dat in dat geval de noodzakelijk geachte levendigheid en betekenis van de oostzijde van de Grote Markt en het omliggende gebied veel minder tot ontwikkeling komt (met onder andere alsmaar voortdurende en steeds sterker wordende negatieve gevolgen voor het aldaar gevestigde bedrijfsleven) en plannen die kunnen aanhaken op de gebiedsontwikkeling (denk ook aan de noordzijde van de Grote Markt) niet van de grond komen. Stilstand is wat dit betreft achteruitgang.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De gemeente Groningen is reeds geruime tijd bezig met de planvoorbereiding voor de oostzijde van de Grote Markt. De gemeente wil hier een mix van culturele en commerciële functies realiseren met als trekker het Groninger Forum. Met de realisatie van de plannen krijgt Groningen een nieuwe hoogwaardige stedelijke voorziening erbij op het gebied van cultuur, congressen, tentoonstellingen en evenementen. Uiteindelijk doel van de herontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt en de realisatie van het Groninger Forum is mede het versterken van de positie van de Groninger binnenstad als toeristisch recreatieve trekker en het vergroten van de aantrekkelijkheid van Groningen als vestigings- en woonplaats.

Om dit te bereiken zal een aantal ruimtelijke ingrepen aan de oostzijde van de Grote Markt en het gebied daarachter moeten plaatsvinden. Zo zal onder andere de Naberpassage verdwijnen, de parkeergarage zal plaats moeten maken voor een ondergrondse parkeergarage, de rooilijn aan de Grote Markt zal naar voren geschoven worden en er zal een nieuw stadsplein (de Nieuwe Markt) gerealiseerd worden. Deze ruimtelijke ingrepen zijn noodzakelijk om op de locatie waar thans onder andere de Naberparkeergarage gelegen is een nieuw cultureel centrum te realiseren dat als publiekstrekker voor dit gebied zal gaan functioneren: Het Groninger Forum (GF).

Met de ontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt beoogt de gemeente tevens het evenwicht in haar centrumgebied te herstellen en een impuls te geven voor particuliere investeringen aan de noordwand van de Grote Markt. Een evenwicht dat in de afgelopen jaren/decennia verstoord is geweest door de ontwikkeling van de Westerhaven, het Waagcomplex en het Groninger Museum. Door deze ontwikkelingen hebben vooral de west- en zuidkant van het centrum van Groningen een sterke impuls gekregen. Deze impuls ging ten koste van de oostkant van het centrum.

Om bij te dragen aan een afgewogen besluitvorming heeft de gemeente in 2005 laten kijken naar in de ruimtelijk-economische effecten van de beoogde ontwikkelingen op de binnenstad. Vanwege de verdere doorontwikkeling van de plannen sindsdien is het hierover verschenen rapport “Effectanalyse ontwikkeling Grote Markt (oostzijde): ruimtelijk-economische impact voor de stad Groningen” niet meer actueel. ECORYS is gevraagd een update van de effectanalyse uit te voeren. In dit rapport worden de resultaten gepresenteerd.

1.2 Doel

De voorliggende studie bouwt voort op de resultaten van de effectanalyse die in 2005 is uitgevoerd. Het doel is een actueel beeld te schetsen van de ruimtelijke en economische meerwaarde van de beoogde ontwikkelingen aan de oostzijde van de Grote Markt voor de stad Groningen. De huidige opzet en uitwerking van de plannen voor de oostzijde van de Grote Markt en het Groninger Forum in het bijzonder vormen daarbij het vertrekpunt voor de analyse.

1.3 Uitgangspunten en inkadering

Voor een goed begrip van de effecten van de voorliggende plannen voor de ontwikkeling van de Grote Markt kan een aantal algemene opmerkingen worden gemaakt die dienen als uitgangspunten van de effectanalyse en als inkadering van de resultaten.

- *Schaalniveau en effecten*
De omvang van de economische impact is afhankelijk van het schaalniveau dat in beschouwing wordt genomen. Wat additioneel is voor de binnenstad hoeft niet additioneel te zijn voor de stad als geheel. Met name is dit het geval wanneer het gaat over verplaatsing van functies binnen het stedelijk weefsel. Door de economische effecten op verschillende ruimtelijke schaalniveaus in kaart te brengen, wordt hiermee rekening gehouden. In het bijzonder gaat de aandacht daarbij uit naar de effecten van de ontwikkeling het Groninger Forum voor de binnenstad en voor de stad Groningen.
- *Plannen in bredere context*
Bij het vaststellen van de ruimtelijk-economische effecten is het belangrijk om het project niet te beschouwen als een op zichzelf staand plan, maar ook te kijken naar de bredere context. Andere plannen kunnen het project versterken, maar er kan ook sprake zijn van onderlinge concurrentie. In de economische onderbouwing zal dit aspect worden meegenomen.
- *Stilstand is achteruitgang*
De plannen kunnen bovendien niet los worden gezien van de autonome ontwikkeling van Groningen. Om hiermee rekening te houden dienen de effecten van het project te worden afgezet tegen een situatie waarin het project niet wordt gerealiseerd. Denkbaar is dat in dat geval de noodzakelijk geachte levendigheid en betekenis van de oostzijde van de Grote Markt en het omliggende gebied veel minder tot ontwikkeling komt (met onder andere alsmaar voortdurende en steeds sterker wordende negatieve gevolgen voor het aldaar gevestigde bedrijfsleven) en plannen die kunnen aanhaken op de gebiedsontwikkeling (denk ook aan de noordzijde van de Grote markt) niet van de grond komen. In de beoordeling zullen deze aspecten worden meegenomen.

1.4 Leeswijzer

- Om de voorgenomen plannen in breder perspectief te plaatsen wordt in **hoofdstuk 2** allereerst ingegaan op een aantal belangrijke cijfers en kengetallen van de stad Groningen en haar binnenstad.
- In **hoofdstuk 3** wordt de invulling van de plannen nader beschreven. Dit hoofdstuk bevat een korte beschrijving van de planvorming aan de oostzijde van de Grote Markt. Daarnaast wordt ingegaan op de uniciteit van het project voor Noord-Nederland, de benodigde investeringskosten en de bijdrage die het project levert aan gemeentelijke beleidsdoelstellingen.
- **Hoofdstuk 4** plaatst de plannen in ruimer stedelijk perspectief. Gelet op het doel van de effectmeting zijn in dit hoofdstuk met name de ruimtelijk-functionele effecten op de binnenstad van belang. Ook komt in dit hoofdstuk de centrale rol van de Grote Markt en de te verwachten invloed van alle ontwikkelingen aan de oostkant van de stad (inclusief het Groninger Forum) op de bezoekersaantallen van de binnenstad aan de orde.
- De economische effecten van het plan staan centraal in **hoofdstuk 5**. Er wordt gekeken naar de effecten die optreden tijdens de realisatie van het project (deze zijn tijdelijk van aard) en naar de structurele bijdrage die wordt geleverd nadat de geplande culturele en commerciële voorzieningen daadwerkelijk in gebruik zijn genomen. Aangegeven zal worden welke bestedingsimpulsen teweeg gebracht worden door de realisatie van het Groninger Forum en welke werkgelegenheidseffecten dit met zich mee brengt.

Het rapport wordt voorafgegaan door een **samenvatting** met een overzicht van de belangrijkste onderzoeksresultaten. Technische aspecten, methodologische onderbouwingen en uitwerkingen zijn opgenomen in de **bijlagen**.

2 De stad Groningen en haar binnenstad in economisch perspectief

2.1 Inleiding

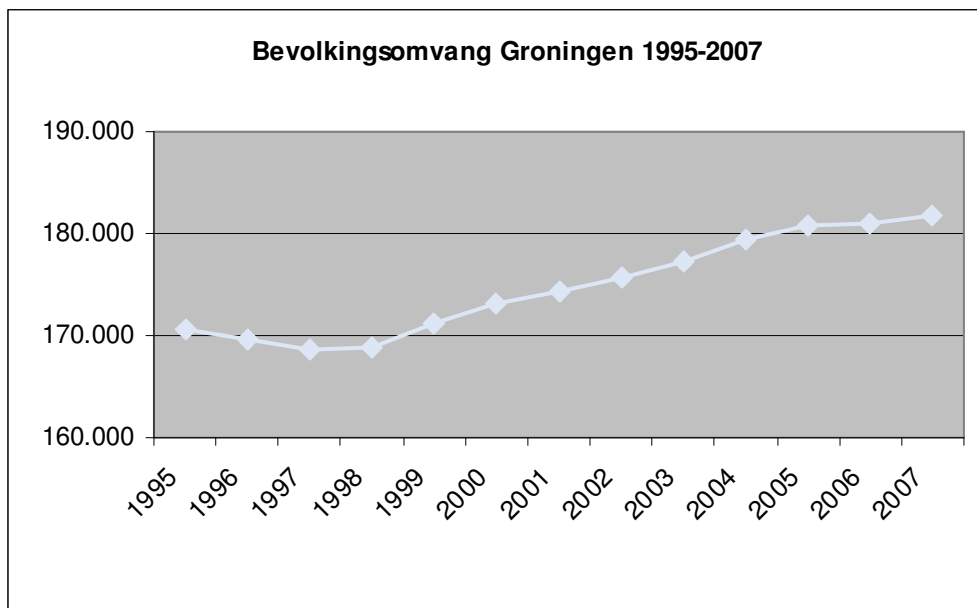
In dit hoofdstuk wordt kort stilgestaan bij enkele belangrijke kengetallen van de stad Groningen en haar binnenstad. Deze cijfers geven het omgevingskader aan, op basis waarvan de plannen rondom de oostzijde van de Grote Markt worden beoordeeld. Er wordt ingegaan op bevolkingstrends, economische trends zoals werkgelegenheid en werkloosheid en het functioneren van de binnenstad.

2.2 Autonome ontwikkelingen in de stad Groningen

2.2.1 Bevolking

Groningen telt circa 182.000 inwoners (2007) en is daarmee goed voor bijna 32% van de totale bevolking in de provincie Groningen. De stad groeit nog steeds, voornamelijk door een positief migratiesaldo. Gemiddeld in de periode 1999-2007 vestigden zich ieder jaar ongeveer 800 mensen meer dan dat er de stad verlieten. Daarnaast heeft Groningen een klein geboorteoverschot. Opvallend aan de bevolkingsopbouw van Groningen is de omvangrijke groep 20-29 jarigen. Dit bevestigt het beeld van een echte studentenstad. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de groep inwoners van 25-29 jaar kleiner wordt. Daarnaast groeit het aantal ouderen in Groningen. Dit als gevolg van een algemene vergrijzing.

Figuur 2.1 Bevolkingsontwikkeling

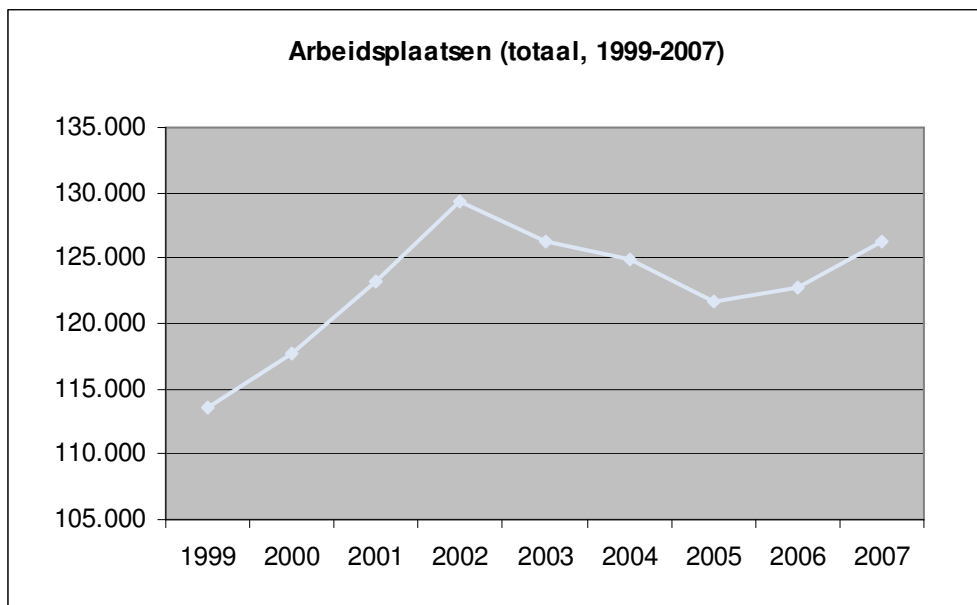
Bron: Groningen economisch bekeken – in woord en getal 2007

2.2.2 Bedrijvigheid en werkgelegenheid

Eind 2006 (begin 2007) stond 11% van de beroepsbevolking van Groningen ingeschreven bij het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI). Dit komt neer op ongeveer 10.250 werklozen. Ten opzichte van 2005 is dit een daling van 14%. Dat de werkloosheid afneemt is in lijn met het landelijke beeld. Het Groningse werkloosheidscijfer bevindt zich echter nog immer boven het Nederlandse gemiddelde, hoewel het verschil tussen de twee (het werkloosheidspercentage in 2006 bedroeg voor Nederland 7%) steeds kleiner wordt. Een andere positieve ontwikkeling is de afname van het aantal langdurig werklozen in Groningen. Landelijk gezien is juist sprake van een toename.

Na een periode van negatieve groei is loopt de totale werkgelegenheid de laatste tijd eindelijk weer op (figuur 2.2). In 2006 is de werkgelegenheid voor het eerst sinds 2002 toegenomen. In 2007 heeft de groei zich doorgezet. Deze arbeidsplaatsen zijn terug te vinden bij bijna 8.700 bedrijven en instellingen.

Figuur 2.2 Werkgelegenheidsontwikkeling

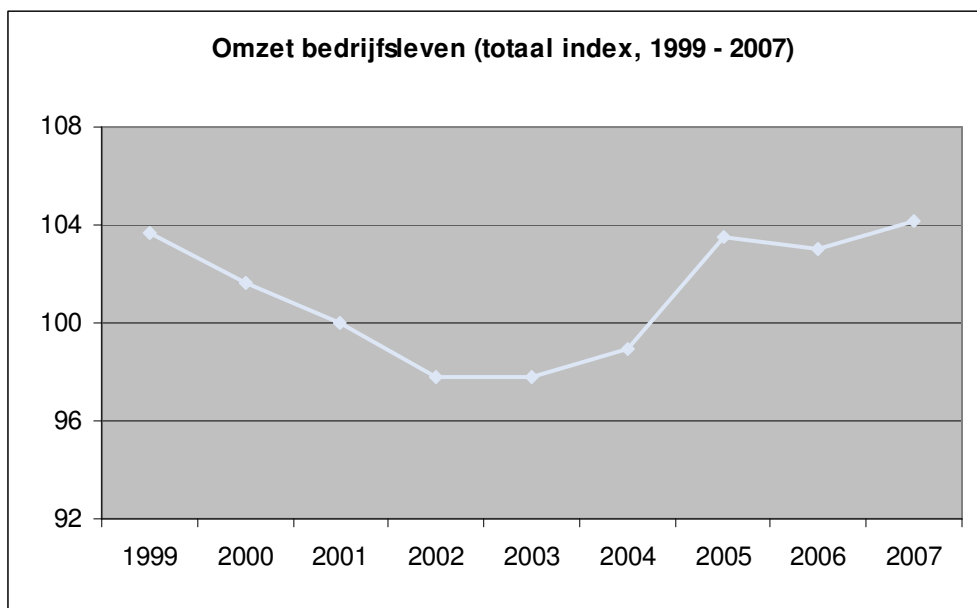
Bron: *Groningen economisch bekeken – in woord en getal 2007*

Groningen is een echte dienstestad. Ongeveer 88% van alle banen bevinden zich in de dienstensector. Dit ligt ruim boven het nationale gemiddelde (van 78%). Binnen de dienstensector is de zakelijke dienstverlening met ruim 24% van het totaal aantal arbeidsplaatsen het grootst.

Het aantal vestigingen van bedrijven is in Groningen tussen 2005 en 2007 toegenomen (+8,2%). De terugval in 2005 vanwege de slechte conjunctuur is daarmee volledig hersteld.

De omzet van de Groningse bedrijven (in reële termen) nam in 2006 ten opzichte van 2005 licht af, om vervolgens in 2007 weer aan te trekken. De ontwikkeling van de omzet komt in grote lijnen overeen met het landelijke beeld. Over de gehele linie genomen ontwikkelt de Groninger economie zich in de afgelopen jaren echter iets minder gunstig dan de nationale economie. De ontwikkelingen zijn weergegeven in figuur 2.3.

Figuur 2.3 Omzetontwikkeling bedrijfsleven

Bron: Groningen economisch bekeken – in woord en getal 2007

2.3 De binnenstad

De binnenstad van Groningen trekt momenteel circa 31 miljoen bezoekers. Over een langere periode bezien is er sprake van een toename van het bezoekersaantal. Hierbij valt echter wel op dat het bezoekersaantal sedert het jaar 2001 redelijk stabiel is. Van de 31 miljoen bezoekers kwamen er in 2007 circa 48% uit de stad Groningen. Ten opzichte van eerdere jaren lijkt dit aandeel licht te dalen. Ditzelfde geldt voor het aandeel lokale omzet in de totale detailhandelsomzet dat momenteel zo rond de 40% ligt.

In de hieronder staande tabel is de ontwikkeling van het aantal bezoekers, de omzet en de herkomst van de omzet zichtbaar gemaakt. Deze laat zien dat de detailhandel in 2007 goed was voor een omzet van € 967 miljoen. Dat de omzet hoger ligt dan in voorgaande jaren heeft er onder meer mee te maken dat gemiddeld meer wordt uitgegeven aan detailhandelsaankopen. Daarnaast is het aandeel bezoekers van buiten de stad – met gemiddeld een hoger bedrag aan uitgaven per persoon – toegenomen.

Tabel 2.1 Ontwikkeling aantal bezoekers en de omzet in de detailhandel in de binnenstad van Groningen

Jaar	Aantal Bezoekers (X miljoen)	Omzet detailhandel (x € miljoen)	Omzet van eigen inwoners	Omzet uit regio
1997	24	€ 482	46%	54%
1998	22	€ 447	52%	48%
1999	23	€ 495	49%	51%
2000	26	€ 522	52%	48%
2001	29	€ 622	48%	52%
2002	31	€ 775	44%	56%

2003	34	€ 908	41%	59%
2004	30	€ 757	51%	49%
2005	31	€ 847	43%	57%
2006	32	€ 827	46%	54%
2007	31	€ 967	40%	60%

Bron: Detailhandelsmonitor gemeente Groningen

Verwacht wordt dat de komende jaren – wanneer geen nieuwe investeringen in de binnenstad zullen plaats vinden – de regionale component in het omzetvolume zal afnemen. Binnensteden worden immers in toenemende mate uit toeristisch-recreatieve overwegingen bezocht en als gevolg daarvan is het voor binnensteden van groot belang steeds vernieuwingen te kunnen bieden. Vernieuwingen die inspelen op de hang naar belevenissen van de consument. Vernieuwingen die overigens in steeds mindere mate betrekking hebben op detailhandel (daarvoor kan men ook in de regio of op perifere locaties terecht) en in steeds meerdere mate op andere functies zoals bijvoorbeeld horeca, cultuur, leisure, enzovoorts. Met het toevoegen van deze nieuwe functies genereert men immers nieuwe bezoeken, waarvan ook de detailhandel haar vruchten kan plukken.

2.4 Conclusies

- Groningen heeft circa 182.000 inwoners. Dit aantal is in de afgelopen jaren aanzienlijk toegenomen.
- Circa 11% van de Groningse beroepsbevolking staat ingeschreven bij het CWI. Dit is hoger dan het landelijk gemiddelde.
- De omzetontwikkeling van het Groningse bedrijfsleven blijft ten opzichte van het landelijke beeld achter.
- De binnenstad van Groningen trekt momenteel circa 31 miljoen bezoekers. Over het algemeen is het aantal na een spurt eind jaren '90 gestabiliseerd. Het afgelopen jaar is het aantal bezoekers licht gedaald..
- De binnenstad functioneert economisch gezien goed. Thans ligt de omzet op een niveau van circa € 967 miljoen. In 2007 was 40% van de bezoekers van de binnenstad afkomstig uit Groningen zelf.
- Het gevaar bestaat dat wanneer in de binnenstad van Groningen geen nieuwe investeringen plaats vinden het bezoekersaantal zal gaan afnemen. Met name de regionale consument is in haar bezoekfrequentie sterk gevoelig voor vernieuwingen in de binnenstad.

3 Ontwikkeling Grote Markt nader bezien

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de nadere invulling en uitwerking van de plannen. Na een korte beschrijving van de planvorming aan de oostzijde van de Grote Markt. Om de plannen in breder perspectief te plaatsen wordt vervolgens gekeken naar de relatie met andere plannen in Groningen en de door de gemeente geformuleerde beleidsdoelstellingen. Het hoofdstuk sluit af met een overzicht van de belangrijkste conclusies.

3.2 Planbeschrijving

Plannen – ruimtelijk

De plannen hebben betrekking op de oostzijde van de Grote Markt. Op onderstaande kaart is de bestaande en nieuwe situatie weergegeven.

Kaart 3.1 Planlocatie en stedenbouwkundig plan

Momenteel bevindt zich op deze locatie een winkelpassage - de Naberpassage - en een bovengrondse parkeergarage uit de zeventiger jaren. Het gebied heeft een gesloten, kleinschalige en rommelige uitstraling en er is weinig relatie met het direct omliggende gebied. De aantrekkelijkheid en de verblijfswaarde zijn dan ook gering. In de Naberpassage zitten momenteel wat horecazaken, makelaars, een Huis & Hypotheek en er is sprake van wat leegstand. De parkeergarage omvat thans circa 230 parkeerplaatsen.

Gezien de centrale locatie – aan de Grote Markt in het hart van Groningen – is er de wens om de oostzijde van de Grote Markt weer aantrekkelijk te maken. Een nieuwe impuls is

nodig om de balans in de binnenstad van Groningen te herstellen. Door investeringen elders in de binnenstad (zoals het Groninger Museum, het Waagcomplex en de Westerhaven), zijn looproutes en druktepatronen gewijzigd. Hiervan hebben onder meer de Vismarkt, de Folkingestraat en de west- en zuidkant van de Grote Markt geprofiteerd. Een nieuwe publiekstrekker aan de oostzijde van de Grote Markt kan de balans herstellen en wellicht een positieve uitstraling hebben op het direct omliggende gebied. In dit kader zijn ook andere plannen aan de oostzijde van Groningen relevant, zoals Meerstad, de Eemskanaalzone (met Ikea) en de parkeergarage aan het Damsterdiep, Ciboga. Van deze ontwikkelingen kan vervolgens de gehele zuidoosthoek van het centrum profijt hebben.

Het plan richt zich op de herontwikkeling van het bouwblok tussen Grote Markt oostzijde, Poelestraat, Schoolstraat en Martinikerkhof zuidzijde/Sint Jansstraat. Dit gebied gaat totaal op de schop. Op hoofdlijnen omvatten de plannen voor de oostzijde van de Grote Markt het volgende:

- Het herstellen van de *vooorlogse rooilijn*, waardoor de Grote Markt haar beslotenheid en intimiteit terugkrijgt;
- Het *realiseren van nieuwbouw en een plein* aan de achterzijde van de nieuwe bebouwing aan de oostzijde van de Grote Markt (de Nieuwe Markt).

In aanvulling hierop zijn stedenbouwkundige uitgangspunten opgesteld. Deze bevatten de volgende onderdelen:

- De *sloop* van de Naberpassage, de bovengrondse parkeergarage, het achterste deel van Filmhuis Images en de school aan de Schoolstraat.
- *Nieuwbouw* en een nieuw, omsloten *plein*. Het nieuwe gebouw omvat naar verwachting 17.000 m² en is gemiddeld 33 meter hoog.
- Realisatie van een ondergrondse parkeergarage.

Voor de nieuwbouw geldt dat zowel de architectuur als inrichting spraakmakend moeten zijn en dat het gebouw als een landmark voor de binnenstad van Groningen gaat fungeren.

Het Groninger Forum gaat als belangrijke publiekstrekker voor het gebied functioneren.

Wat is het Groninger Forum?

Het Groninger Forum (GF) is “een instelling met een eigen karakter waar actuele informatie, geschiedenis, film, en cultureel (erf)goed voor een zo breed mogelijk publiek toegankelijk worden gemaakt, volgens een totaal nieuw concept, uniek voor Nederland, Europa en wereldwijd” (bron: Work in progress, mei 2007).

Het is de organisatie en de plaats waar de diensten van een aantal culturele organisaties (o.a. bibliotheek, museum, filmtheater) in Groningen versmelten tot een eenheid die meerwaarde oplevert voor de gebruiker van deze diensten.

Het Groninger Forum werkt in een netwerk samen met andere partijen. Er zijn vier zogenoemde partnerorganisaties, te weten:

- het Groninger Museum – Historische collecties
- de centrale vestiging van de Openbare Bibliotheek Groningen (OBG)
- het Filmtheater Images

- de frontoffice van het RHC Groninger Archieven/ GAVA.

Deze vier organisaties dragen ieder voor zich verantwoordelijkheid voor de inhoud van de programmering en het dagelijks functioneren van het GF. Zij zijn tevens de vaste bewoners van het GF.

Naast deze partnerorganisaties kent het GF een wisselend aantal participanten. Dit zijn organisaties en instellingen die in meer of mindere mate inhoudelijke ondersteuning en versterking geven aan de programmering. De betrokkenheid wisselt. Vaste participanten zijn inmiddels de Volksuniversiteit, het Debatcentrum Dwarsdiep en het Studium Generale. Mogelijke andere deelnemers zijn bijvoorbeeld het Noordelijk Scheepvaartmuseum, De RuG en de Hanze Hogeschool.

Het concept speelt in op de veranderende wijze waarop mensen zich (laten) informeren. Informatie moet kort, speels en liefst spectaculair worden aangeleverd. Dit vraagt om een vernieuwde aanpak om een breed publiek aan te spreken. Het is de bedoeling dat het Groninger Forum een voorbeeld wordt van het op een vernieuwende en integrale wijze koppelen van informatie met behulp van informatietechnologie en digitale presentatietechnieken.

Plannen – de functies

De kern van het Groninger Forum bestaat uit de volgende onderdelen, die geleverd worden door de vier partners:

- De diensten, collecties, databestanden en informatiearrangementen van de **Openbare Bibliotheek Groningen**.
- De historische collectie van het **Groninger Museum** en de kennis van de Groninger historische collecties.
- De publiek toegankelijke informatie van de **Groninger Archieven**, toegankelijkheid van de collectie (archieven, films, foto's, kaarten etc.), kennis op het gebied van de Groninger geschiedenis en audiovisuele techniek.
- Een compleet film- en documentaireprogramma van **Filmtheater Images**.

Bovengenoemde functies worden in fysieke zin integraal in het Groninger Forum gehuisvest. Daarnaast is verdeeld over twee verdiepingen onder meer ruimte voor exposities, worden specifieke ruimten gecreëerd voor het geven van lezingen en cursussen en komt er een evenementenruimte waar bijvoorbeeld congressen, symposia of debatten gehouden kunnen worden. Ook voorzieningen op het gebied van culturele commercie, zoals een winkel, nieuwscfé en restaurant ontbreken niet. Het voordeel van het GF is dat verschillende (participerende) instanties gezamenlijk de voorzieningen en dergelijke kunnen exploiteren.

De ruimtebehoefte van het Groninger Forum naar functies is als volgt:.

Functie		m ² bvo	Opmerking
Publieksruimte		469	
Vrij toegankelijke ruimte	Domeinen	8.672	
	Activiteitencomplex		
	- Activiteitzalen	608	135 stoelen (5 zalen)

	- Eventruimte	603	450 personen staand
	- Images Filmtheater	1.491	525 stoelen (6 zalen)
	Culturele commercie		
	- Winkel	134	
	- Nieuwscafé	134	
	- Filmcafé/ foyer	268	100 personen
	- Dak restaurant	536	200 personen
	Overig	165	
Expositieruimte	Wisselexposities	1.675	
	Overig	62	
Personeelsruimte		897	
Bijkomende ruimte		1.292	
Totaal		17.000	

Bron: Groninger Forum, Programma van Eisen ten behoeve van voorlopig ontwerp (mei 2007). Twynstra Guddé.

Tot zover de functies in het GF. Door het herstellen van de oude rooilijn ontstaat daarnaast ruimte voor 10.000 commerciële vierkante meters (detailhandel, dienstverlening, horeca en wonen) aan de oostzijde van de Grote Markt. Van deze 10.000 m² is ongeveer 3.000 m² ter compensatie van verloren ruimte gereserveerd voor Vindicat. Voor commerciële invullingen en voor de realisatie van woningen resteert derhalve circa 7.000 m².

Financiële aspecten

Door de initiatiefnemers van het project is een eerste globale kostenraming en exploitatiebegroting opgesteld. Daaruit blijkt onder meer dat het project alleen realiseerbaar is tegen grote (voornamelijk publieke) investeringen. Belangrijke kostenposten zijn onder andere de aankoop en sloop van de benodigde opstallen in het gebied en de bouw- en realisatiekosten van de geplande voorzieningen (waaronder het GF, de parkeergarage en de commerciële voorzieningen). De Gemeente heeft in haar meerjarenbegroting reeds een bedrag van € 31,25 miljoen gereserveerd. Om de totale publieke investering te dekken zijn nog aanvullende middelen nodig uit andere externe bronnen.

Voor de financiering is het van belang dat de geplande (commerciële) voorzieningen een positieve bijdrage zullen leveren aan de exploitatie. Hetzelfde geldt voor de geplande parkeervoorzieningen. De exploitatie van het GF is op zichzelf echter niet rendabel. Er is weliswaar sprake van inkomsten (denk bijvoorbeeld aan de horecavoorzieningen en entreegelden), maar deze zijn nietkostendekkend. Dat er een (financieel) tekort optreedt voor de culturele voorzieningen is overigens niets bijzonders. Culturele voorzieningen in Nederland leunen veelal (althans voor een deel) op een bijdrage uit publieke middelen.

3.3 Doelgroepen en bereik

Cultuur als nieuwe pijler

Steden zijn zich in toenemende mate bewust van de rol die cultuur speelt in de economische ontwikkeling van de stad. De wijze waarop mensen met elkaar omgaan

heeft immers niet alleen een sociale dimensie, maar ook economische consequenties, waarbij een sterke ondernemingsgeest en veel sociale contacten de economische groei stimuleren. Vanuit de vraag bezien zijn creatieve ondernemers daarbij op zoek naar een stimulerende omgeving met veel onderlinge creatieve interactie en uitwisseling, waarbij wonen, werken en leren met elkaar vervlochten zijn. Door het creëren van ontmoetingsplaatsen voor interactie wordt dit gestimuleerd. Realisatie van het GF biedt in dit geval niet alleen een nieuw en ruimer toekomstperspectief voor de deelnemende partijen en instanties in de zin dat bundeling van activiteiten hen in staat stelt in te spelen op de veranderende wensen en eisen van de consument, maar met de bibliotheek als cultureel centrum op een centraal gelegen locatie in de stad Groningen ontstaan tevens kansen voor uitbreiding van andere cultuuruitingen.

Creatieve sector als groeisector

De creatieve economie wordt bovendien gezien als een van de belangrijkste groeisectoren van de economie. Tot de creatieve industrie worden bedrijven gerekend als reclamebureaus, film- en videobedrijven, software ontwikkelaars, uitgevers, enz. Maar ook culturele functies zoals die zijn vertegenwoordigd in het Groninger Forum worden tot de creatieve industrie gerekend. Creatieve industrie en alles wat daaruit volgt, levert een belangrijke bijdrage aan de werkgelegenheid. Zo is uit een onderzoek van TNO in opdracht van de Kamer van Koophandel Amsterdam en de gemeente Amsterdam gebleken dat 1 op de 10 banen die in de periode 1996 tot en met 2002 in Amsterdam werden vergeven voortkwamen uit de creatieve industrie. Verwacht wordt dat de creatieve industrie in de toekomst een belangrijke rol zal gaan spelen in de innovatie van allerlei bedrijfsprocessen.

Ook in de noordelijke provincies maakt de creatieve industrie een belangrijke groei door en is het een belangrijke peiler onder de regionale economie. Uit een onderzoek van ETIN-adviseurs dat in opdracht van VNO-NCW Noord is verricht is gebleken dat het gehele bedrijfsleven in de noordelijke regio profiteert van deze sterk groeiende sector. De positie van Groningen als creatieve stad en het ontwikkelingspotentieel wordt bevestigd in het onlangs verschenen rapport “Groningen=creatieve stad” (ETIN 2008). Uitgaande van dit rapport omvat de creatieve industrie in de gemeente Groningen in 2007 in totaal circa 1700 bedrijven, hetgeen een toename is van 550 bedrijven ten opzichte van 2003. Uitgedrukt in werkgelegenheid was de creatieve sector in 2007 goed voor circa 8.700 banen. In de periode 2003-2007 is de werkgelegenheid in de creatieve industrie met ruim 4.000 banen toegenomen.

Specifieke doelgroepen

Het GF is bedoeld voor een brede doelgroep, met diverse interesses en van verschillende leeftijden. Een brede doelgroep wordt aangesproken door een groot en divers aanbod van actuele onderwerpen te presenteren; specifieke doelgroepen worden bereikt door een op maat gesneden programmering. In de programmering is ruimte voor specifieke activiteiten gericht op het aantrekken van bezoekers van buiten het noorden (o.a. via tentoonstellingen, congressen debatten, etc.), maar ook voor terugkerende thema's als, het museumweekend of de open monumentendag. De bezoekers zijn in verschillende segmenten te verdelen; belangrijke onderscheidende factoren zijn:

- *Frequentie en gebruik:* Van bezoekers die iedere dag komen voor kranten, tijdschriften en sociale contacten (bibliotheek als huiskamer) en bezoekers die eens per twee/drie weken komen, tot bezoekers die onregelmatig binnenlopen met een specifieke vraag.
- *Leeftijd:* De jeugd, studenten, senioren en jong volwassenen zijn belangrijke doelgroepen. Jongeren (vanaf circa 14 jaar) haken daarentegen af.
- *Doelgroepen met gemeenschappelijke kenmerken zoals bijvoorbeeld 'digibeten'* die cursussen volgen, ondernemers die op zoek zijn naar informatie, allochtonen met specifieke vragen, liefhebbers van klassieke muziek die introductiecurricula volgen, etcetera.
- *Interesse in geschiedenis:* Onder te verdelen naar algemene interesse, meer dan gemiddelde belangstelling voor geschiedenis en leerlingen en studenten.

Daarnaast kan het GF een rol spelen in cultuur- en mediaeducatie, als aanbieder van cursussen en het versterken van het cultureel bewustzijn en de cultuurparticipatie. Het bereik van het GF is groot, onder meer omdat het als voorbeeld voor andere bibliotheken en musea kan fungeren. Dit is belangrijk in de profilering en naamsbekendheid van het GF.

Omvang en herkomst bezoek

De meeste bezoekers zullen naar verwachting uit de stad Groningen en de directe omgeving komen. Dit geldt vooral voor de bibliotheek die circa 80% van haar ledenbestand haalt uit de gemeente Groningen en het direct omliggende gebied. De op de actualiteit inspelende programmering van activiteiten in het GF zal daarentegen een deel van de bezoekers ook van (ver) buiten de regio afkomstig zijn. Zo voorziet de programmering in het organiseren van tentoonstellingen, congressen, debatten e.d. die bezoekers van buiten het noorden zullen aantrekken. Met de realisatie van een hoogwaardige en aansprekende stedelijke voorziening en de architectonische uitstraling van het Groninger Forum zal bovendien de positie van de Groninger binnenstad als toeristische trekker worden versterkt hetgeen zal doorwerken in een toename van het bezoek van buiten de regio.

Het totaal aantal bezoekers wordt door de initiatiefnemers ingeschat op circa 1,4 miljoen per jaar. Het betreft hier een voorzichtige schatting. Afhankelijk van een succesvolle programmering kan dit aantal hoger zijn, doch – wetende dat het Groninger Museum circa 250.000 tot 300.000 bezoekers per jaar trekt – zal dit aantal maximaal circa 1,6 miljoen bezoekers bedragen. In deze aantallen zijn overigens ook de huidige bezoekers aan onder andere de bibliotheek meegenomen. Vanuit economisch perspectief gaat het echter vooral om het extra bezoek. In hoofdstuk 5 komt dit aspect verder aan de orde bij de verdere uitwerking van de economische effecten.

3.4 Relatie met andere plannen in Groningen

In deze paragraaf wordt kort stilgestaan bij de verschillende beleidsnota's zoals die recentelijk door de gemeente zijn uitgebracht. Aangegeven wordt in hoeverre de plannen voor de oostzijde van de Grote Markt hierin passen en in hoeverre zij een bijdrage zullen leveren aan de betreffende beleidsdoelstellingen.

3.4.1 Achtergrond beleid

Sinds eind jaren 90 zijn verschillende beleidsstukken gepresenteerd, waarin de bezorgdheid over het Groninger stadshart wordt uitgesproken¹. In 1987 werd de binnenstad van Groningen in het Structuurplan 1987 aangewezen als intensiveringsgebied. Het project Binnenstad Beter heeft in de daaropvolgende jaren een aantal ingrepen in de binnenstad tot gevolg gehad, met als doel een nieuwe impuls voor de binnenstad om haar concurrentiepositie te versterken. Belangrijk aspect in deze is het dilemma van de gewenste groei en ontwikkeling van de stad tegenover de historische karakteristiek van het stadshart². Binnenstad Beter heeft een belangrijke rol gespeeld in het verkrijgen van draagvlak voor een aantal ingrepen in de binnenstad, waaronder:

- Het autovrij maken van straten in de binnenstad;
- Het herinrichten van straten;
- De realisatie van het nieuwe Waagstraatcomplex (met wonen, winkels en kantoren);
- De aanleg van parkeergarages.

3.4.2 Ambities voor de toekomst

De ambities voor Groningen tot circa 2020 zijn vastgelegd in de structuurvisie 2008-2020, Groningen, Stad op Scherp. De centrale beleidsdoelstelling voor Groningen voor de komende jaren wordt hierin als volgt verwoord:

‘We willen de woon- en leefomstandigheden van alle Stadgers en ook die van toekomstige generaties verbeteren, onze positie als Hoofdstad van het Noorden versterken, en ons als stad én als nationaal stedelijk netwerk Groningen-Assen in de (inter)nationale context positioneren als stad en regio met economische kansen en potenties in met name de kennissector. Als een city of talent, die een substantiële en bijzondere bijdrage kan leveren aan versterking van de concurrentiekracht van Nederland, met een strategische schakel-positie op de Noordelijke Ontwikkelingsas naar Noord-Duitsland en Scandinavië/Oost Europa. Onze eigen kwaliteiten, ons onderscheidend vermogen, staan daarbij centraal. De verbetering van ieders woon- en leefomstandigheden willen we met een inzet op veelsoortige, goed onderhouden wijken, op veiligheid en met goede voorzieningen op het gebied van onderwijs, sport en welzijn, realiseren. We stellen dan ook duurzaamheid, naast bereikbaarheid, als randvoorwaarde voor ruimtelijke ontwikkelingen. Voor de kwaliteit van de leefomgeving en onze concurrentiekracht is het essentieel dat het groen-blauwe netwerk, de cultuur en het belang van de sport op juiste waarde worden geschat’

Een belangrijk onderdeel van de structuurvisie Stad op Scherp is de binnenstad, het visitekaartje van Groningen. In de aparte nota Binnenstad.nu worden de prioriteiten benoemd voor de komende jaren. Het gaat om een impulsprogramma op het gebied van

¹ Het Structuurplan 1987, Ruimte voor Ruimte 1988 en Plan van Aanpak voor de Binnenstad 1990.

² Bron: Binnenstad Beter. Een nieuw hart voor Groningen vanuit 24 gezichtspunten (mei 1997). Gemeente Groningen.

openbare ruimte, verkeer, voorzieningen, winkels, uitgaan en evenementen. De ontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt past in deze ontwikkelingen.

Naast deze overkoepelende beleidsnota, zijn er ook sectorale nota's. In dit onderzoek zijn met name de nota's 'Economisch Business Plan', 'Detailhandel en leisure in de stad Groningen'³ van belang en de cultuurnota 'In het oog, in het hart'⁴.

3.4.3 Economische ambities

In de nota 'Economisch Business Plan. Stad aan de slag' uit 2004 is een aantal ambities verwoord met betrekking tot de economische ontwikkeling van Groningen. De drie doelen zijn als volgt:

- Economische structuur versterken en Groningen laten uitgroeien tot een nationaal en internationaal concurrerend economisch kerngebied.
- Werkgelegenheid laten groeien met 25.000 arbeidsplaatsen ten opzichte van 1999.
- De werkloosheid terugbrengen tot het landelijk gemiddelde.

In deze nota wordt geconstateerd dat toerisme aan belang wint binnen het economisch profiel van Groningen. Om deze groei verder te kunnen benutten is onder meer een eenduidige en samenhangende promotie en marketing noodzakelijk.

De plannen aan de oostzijde van de Grote Markt kunnen onder meer een rol spelen in de creatie van nieuwe werkgelegenheid en het trekken van extra bezoekers. In dit opzicht passen de plannen binnen de economische ambities. Zo is in het actieprogramma voor toerisme aangegeven dat er verschillende maatregelen worden genomen om het toeristisch bezoek te bevorderen, de gasten langer te laten verblijven en een hoger economisch rendement en meer werkgelegenheid te creëren.

Een aantrekkelijke en complete stad is bovendien in toenemende mate een belangrijke vestigingsplaatsfactor. In die zin levert het project ook indirect een bijdrage aan het versterken van de concurrentiepositie van Groningen.

3.4.4 Detailhandel en leisure in de stad Groningen

In de nota van september 2001 is een beleidskoers uitgezet voor detailhandel en leisure naar typen locaties:

- a) *Binnenstad en bronpunten*: inzetten op de binnenstad en bronpunten. Voorbeelden van die bronpunten zijn Ciboga, Damsterdiep en de Westerhaven.
- b) In de *tweede ring* (rondom de binnenstad) is plaats voor wat grootschaliger, publieksintensieve functies. De Sontweg en het Stationsgebied-zuid zijn (mogelijke) ontwikkelingslocaties in deze ring.

³ Detailhandel en leisure in de stad Groningen. Op maat gesneden aanbod voor de toekomst (september 2001). Gemeente Groningen.

⁴ In het oog, het hart. Cultuurbeleid in Groningen, 2005 – 2008 (2004). Gemeente Groningen.

- c) *Verspreide clusters* voor doelgericht bezochte en publieksexstensieve functies. Hierbij horen de locaties Euroborg, Martiniplaza, Hoendiep/Peizerweg, Kardinge en Reitdiepshaven.
- d) *Buurt en wijkcentra* voor zorg en gemak.
- e) *Traffic centra* voor dagelijkse momentaankopen en
- f) *overig* (bouwmarkten, tuincentra en autoboulevard).

Voor de binnenstad wordt met name ingezet op een kwaliteitsverbreding, een oriëntatie op kleinschalige winkels, versterking van de ruimtelijke structuur, het versterken van de bereikbaarheid (met name via het OV), een verbetering van de aansluiting tussen de bronpunten en winkelgebieden in de binnenstad, meer promotie, het oprichten van een ‘fonds’ voor zogenoemde ‘zwarte gaten’ en het ontwikkelen van een plan voor de Grote Markt. Tevens wordt er gezocht naar meer diversiteit van functies.

3.4.5 Cultuurbeleid in de stad Groningen

Cultuur is belangrijk voor een stad, want zo stelt de nota ‘In het oog, in het hart’: ‘een aantrekkelijk, boeiend en verrassend cultuurklimaat biedt ook kansen op het economische vlak: juist daardoor trekt de stad in toenemende mate bezoekers die voor korte of langere tijd zelf willen ervaren waarom de stad Groningen zo’n aantrekkelijk imago heeft’. Kortom, de culturele sector is van belang voor de stedelijke economie. Zo bleek dat de bezoekers van de tentoonstelling Repin in het Groninger Museum circa € 15 miljoen hebben besteed in de stad en de bezoekers van Noorderslag € 1,5 miljoen. Daarnaast spelen kunst en architectuur een belangrijke rol voor het leefklimaat en de leefbaarheid.

De doelstellingen voor het cultuurbeleid voor de komende jaren in de stad Groningen zijn als volgt:

1. Versterken van de culturele infrastructuur van de stad;
2. Versterken deelname aan cultuur;
3. Kansen bieden aan nieuw talent.

Kernvoorzieningen op dit vlak zijn de Oosterpoort, de Stadsschouwburg, de Openbare Bibliotheek, het Groninger Museum, het Kunstencentrum en het Centrum Beeldende Kunst. Vanuit het cultuurbeleid wordt gestreefd naar het in stand houden van een gevarieerd kunstaanbod van hoge kwaliteit, voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk.

De plannen voor het Groninger Forum passen goed binnen de versterking van de culturele infrastructuur van de stad. Daarnaast past de ontwikkeling bij het imago van Groningen als cultuur- en studentenstad. De plannen voor het GF zijn dan ook beleidsmatig goed in te passen. Het plan zal leiden tot een intensivering van de stedelijke functies zowel in de band binnenstad – Damsterdiep – Eemskanaalzone en Meerstad als in de band Ciboga – AZG – Europaweg/ Sontweg - Europaweg. In beide banden krijgt de Grote Markt een functie als scharnierpunt. Tevens geeft het plan invulling aan het ‘versterken van de culturele infrastructuur’ in de culturele hoofdstad Groningen en kan het een bijdrage leveren aan het aantal bezoekers aan de binnenstad van Groningen.

3.5 Referentiebeelden

Om de plannen in breder perspectief te plaatsen wordt in navolgende een vergelijking gemaakt met min of meer vergelijkbare projecten.

De Witte Dame in Eindhoven

De Witte Dame in het centrum van Eindhoven is een unieke, multifunctionele congres- en expositielocatie in het hart van Eindhoven. De Witte Dame trekt momenteel circa 1 miljoen bezoekers. Projectontwikkelaar IBC, Design Academy en de bibliotheek zijn eigenaar van het gebouw. Het monumentale fabrieksgebouw van 1930 is beeldbepalend voor het stadshart en een markant voorbeeld van herbestemming van industrieel erfgoed. De Witte Dame is een bijzondere locatie voor bijzondere evenementen.

In de Witte Dame zijn de volgende functies gehuisvest:

- Philips Design;
- Design Academy;
- Openbare bibliotheek;
- De kunstinstelling MU art foundation;
- Kunstuitleen Krabbedans;
- Mezzo;
- Winkels (aan de plint);
- Horeca en
- een parkeergarage.

De Witte Dame beschikt over een aantal ruimten die geschikt zijn voor evenementen. Daarbij is te denken aan lezingen, seminars, symposia, workshops, vergaderingen, recepties, productpresentaties en dergelijke.

Over de effecten die de realisatie van de Witte Dame in Eindhoven heeft opgeleverd voor de binnenstad zijn geen kwantitatieve gegevens beschikbaar. Wel is men ervan overtuigd dat de ontwikkeling van de Witte Dame, vanuit de filosofie van de multifunctionele binnenstad, een goede ontwikkeling is geweest⁵. Van enige uitstraling op haar omgeving zijn geen harde gegevens bekend. Wel heeft men de indruk dat in de nabijgelegen Willemslaan meer betere restaurants zijn gekomen

In een interview met het Limburgs Dagblad in juni 2004 stelt de directeur van de Bibliotheek in Eindhoven dat de exploitatie van de Witte Dame geen problemen oplevert. Naast de vaste huurinkomsten komt er geld binnen door de verhuur van openbare ruimtes als de congreszaal, auditorium, enz. Toch is – zes jaar na opening – de Witte Dame nog steeds niet het bruisende culturele hart dat het zou moeten zijn. Met name wordt dit veroorzaakt door het feit dat de *samenwerking* tussen de partijen nog ver te zoeken is.

Centrale Bibliotheek op het Oosterdokseiland in Amsterdam

In 2007 werd op het Oosterdokseiland in Amsterdam de nieuwe Centrale Bibliotheek van Amsterdam geopend. Deze bibliotheek ‘nieuwe’ stijl werd gebouwd omdat de behuizing

⁵ Met name de bibliotheek heeft een sterk aantrekkende werking voor de Eindhovense binnenstad. Overigens blijkt ook in andere steden dat bibliotheken grote publiekstrekkers zijn. In diverse steden worden daarom bibliotheken aan de rand van de binnenstad aangetroffen.

aan de Prinsengracht niet meer voldeed. Het ontwerp van Jo Coenen bestaat uit dertien verdiepingen. Kenmerkend voor de nieuwe bibliotheek is dat deze naast de traditionele uitleenfunctie geworden is tot een educatief- en cultureel centrum met een steeds wisselend aanbod van acties en activiteiten. Wat feiten. De Centrale Bibliotheek ODE is de grootste van Nederland, met een totaal oppervlak van 28.500 vierkante meter, ruim 1.000 zitplaatsen (waarvan 600 met internetaansluiting), 6 meetingroom, een educatorium voor 50 deelnemers, een leescafé etc. etc.. De uitleen en het terugbrengen van de boeken gaat helemaal automatisch. Er is met 1.200 parkeerplaatsen voldoende parkeergelegenheid. De bibliotheek is zeven dagen per week open.

Met ruim 5.000 bezoekers per dag is de nieuwe bibliotheek vanaf de eerste dag druk bezocht. Gerekend voor het eerste jaar was op 1,4 miljoen bezoekers, maar het werden er uiteindelijk 1,6 miljoen. Dat is meer dan twee keer zoveel als voorheen op de oude locatie. Het aantal leden groeide in een jaar met 10.000 tot ca. 40.000 leden nu. De verwachting is dat als het hele Oosterdokseiland rond 2011 in gebruik is genomen, een aantal van 2 miljoen bezoekers per jaar en 50.000 leden wordt gehaald.

Bovenstaande laat goed zien welke ontwikkelingen momenteel spelen binnen de bibliotheeksector en hoe andere steden hierop inspelen. Het GF speelt hier goed op in en kan eveneens een voortrekkersrol vervullen voor het Noorden van het land.

CODA Apeldoorn

In 2004 is CODA in Apeldoorn geopend. De koepelnaam CODA beschrijft wat er bijeengebracht is in één organisatie en binnen één gebouw: Cultuur Onder Dak Apeldoorn. Door de gezamenlijke huisvesting van het Apeldoorns Museum (voorheen het Historisch Museum Apeldoorn en het Van Reekum Museum voor moderne - en hedendaagse kunst), het Apeldoorns Archief en Bibliotheek Apeldoorn, is een voor Nederland vrij unieke combinatie ontstaan van bibliotheek, museum en archief. In dit 'cultuurwarenhuis' is van alles te vinden tot 'lering en vermaak' op het gebied van cultuur, kunst en geschiedenis. Bij CODA zijn 170 medewerkers en 150 vrijwilligers werkzaam.

De kerndoelstelling van CODA is om een veelzijdig cultureel, educatief en informatief aanbod te realiseren. Het nieuwe instituut wordt een kennis - en informatiecentrum in de meest brede zin van het woord. Waar vroeger op drie plaatsen in de stad voor informatie aangeklopt moest worden over een bepaald thema, kunnen bezoekers nu terecht op één locatie. Uitgangspunt is een zo optimale synergie te realiseren op het terrein van producten en diensten om daarmee grotere publieksstromen te realiseren en een samenhang aan te brengen tussen de onderdelen zodat de som meer is dan de delen. Voor bijna alle inwoners van Apeldoorn was de bibliotheek al een onderdeel van hun culturele leven. De bekendheid met het museum en zeker ook het archief was veel minder groot. De brede cultuurprogrammering van CODA biedt nieuwe perspectieven voor oude en nieuwe klanten.

Naast de genoemde functies is in CODA tevens ruimte beschikbaar voor lezingen, cursussen, presentaties, vergaderingen en grote bijeenkomsten tot 150 personen. Ook is er een CODA-winkel (met boeken over kunst en (regionale) geschiedenis, catalogi van tentoonstellingen, kunst- en designartikelen, etc.) en een CODA café, waar bibliotheek-

en museumbezoekers terecht kunnen. Daarnaast is er een sfeervol binnenplein gerealiseerd, het zogenaamd Cultuurkwartier, dat in direct verbinding staat met het Huis van Schoone Kunsten (waar het centrum voor Kunsteducatie Apeldoorn, een podium voor muziek, dance, theater, literatuur en film en het Centrum Beeldende Kunst Gelderland gevestigd zijn) en waar evenementen kunnen worden gehouden.

3.6 Conclusies

- *Voorliggend concept sluit aan bij wijzigende voorkeuren*
De plannen voorzien in de realisatie van een aantrekkelijke mix van culturele en commerciële voorzieningen aan de oostzijde van de Grote Markt. Een belangrijke trekker in de plannen is het Groninger Forum. Deze speelt in op de wijzigende voorkeuren van de consument, door middel van een nieuwe en eigentijdse vorm van presentatie en integratie van collecties. Flexibiliteit speelt hierbij een belangrijke rol, omdat steeds gezocht wordt naar actuele thema's en activiteiten en optimaal gebruik wordt gemaakt van allerlei nieuwe media.
- *Plannen passen in geformuleerde beleidsdoelstellingen en ambities*
De plannen voor de oostzijde van de Grote Markt passen goed in het geformuleerde beleid en de daarbij behorende ambities. Het plan zal leiden tot een intensivering van de stedelijke functies in de band binnenstad – Damsterdiep – Eemskanaalzone en Meerstad. Tevens geeft het plan invulling aan het 'versterken van de culturele infrastructuur' en de creatieve industrie in de stad Groningen en daarmee aan de versterking van de concurrentiepositie van de stad Groningen en haar binnenstad.
- *Referentie projecten*
Uit onderzoek naar referentieprojecten is naar voren gekomen dat er weinig projecten zijn die – in hun samenwerking – vergelijkbaar zijn met het Groninger Forum. Duidelijk wordt dat bibliotheken grote publiekstrekkers voor binnensteden zijn en er momenteel sprake is van een tendens om de activiteiten van bibliotheken te verbreden en deze beter te laten aansluiten op de publieksbehoeften.

4 Ruimtelijk-functionele effecten

4.1 Inleiding

De planvorming rondom de oostzijde van de Grote Markt in Groningen wordt in dit hoofdstuk in een ruimer stedelijk perspectief geplaatst. Aan de orde komen:

- De betekenis van Grote Markt voor het geheel aan ontwikkelingen aan de oostzijde van de stad.
- De betekenis van de Grote Markt voor het gehele centrumgebied.

Voorts wordt aangegeven hoeveel bezoekers de binnenstad van Groningen extra zal gaan trekken als gevolg van deze ontwikkelingen.

4.2 Ontwikkelingstrajecten oostzijde van de stad Groningen

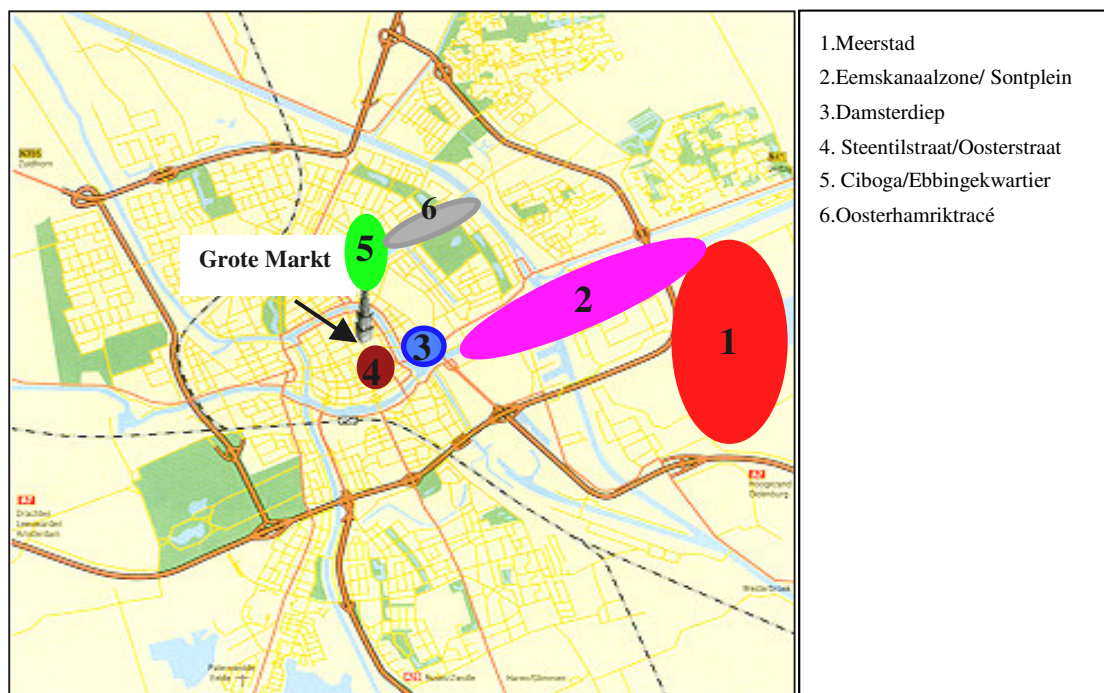
De ontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt staat niet op zich zelf, maar vormt onderdeel van een keten van nieuwe plannen in het oostelijk deel van de stad. Mede als gevolg van deze beoogde ontwikkelingen gloort er nieuw perspectief voor het oostelijk deel van de binnenstad, dat door de ontwikkelingen van de Westerhaven, het Waagcomplex en het Groninger Museum in ontwikkeling is achter gebleven.

Tot deze keten van nieuwe ontwikkelingen behoren (van zuidoost naar noordoost): het nieuwe stadsdeel Meerstad, de Eemskanaalzone en het Sontplein (met o.a. IKEA), de parkeergarage aan het Damsterdiep, de route Steentilstraat/Oosterstraat, het Cibogaterrein en het Ebbingekwartier en het Oosterhamriktracé .

Deze keten van ontwikkelingen aan de oostkant van de stad reikt tot in de binnenstad. In dit kader is het project Groninger Forum een ‘stepping stone’ in deze as tot aan hartje centrum.

Op kaart 4.1 zijn deze ontwikkelingen schematisch aangegeven. Na de kaart volgt een toelichting per ontwikkelingslocatie.

Kaart 4.1 Ligging van de ontwikkelingslocaties

Meerstad

Meerstad is de belangrijkste uitbreidingslocatie voor woningen voor de stad Groningen. Meerstad (in totaal circa 4.000 hectare) komt tot ontwikkeling aan de oostkant van Groningen tussen Groningen, Engelbert en Harkstede.

De volgende ontwikkelingen staan gepland⁶:

- De bouw van 8.000 woningen (tot circa 10.000 woningen op termijn);
- De aanleg van een groot meer, gericht op buffering en berging van water;
- Het creëren van een recreatieve trekker, onder meer in de vorm van het genoemde meer;
- De ontwikkeling van een robuuste verbindingszone ter versterking van de ecologische (hoofd)structuur van stad en regio; en daarmee;
- De aanleg van een nieuw, kwalitatief hoogwaardig landschap van substantiële omvang.

In maart 2005 is het Masterplan Meerstad vastgesteld.

Eemskanaalzone en Sontplein

Voor de Eemskanaalzone is een Ontwikkelingsvisie opgesteld⁷, waarin een aantal ontwikkelingsmogelijkheden is aangegeven voor de korte, middellange en lange termijn. Belangrijke pijler voor deze visie is dat de Eemskanaalzone een veilige en aantrekkelijke route wordt tussen de stad Groningen en Meerstad. Het gebied wordt momenteel gekenmerkt door bedrijvigheid en de aanwezigheid van waterwegen.

⁶ Bron: Masterplan Meerstad Groningen, september 2005.

⁷ Eemskanaalzone – verbinding in StaD, Een visie op de ontwikkeling van de Eemskanaalzone, Gemeente Groningen (2005).

De ambitie is het gebied in delen te transformeren van een bedrijven- en industrieterrein, naar een centrumstedelijk gebied met wonen, werken en voorzieningen.

Het Sontplein wordt ontwikkeld als de nieuwe locatie voor grootschalige detailhandel.

Naast een goede verbinding met de citybus wordt een aantrekkelijke wandelroute gecreëerd om bezoek aan de binnenstad te stimuleren. Daarbij wordt het water – het Eemskanaal – meer zichtbaar gemaakt.

In 2006 heeft zich op het terrein van de voormalige Veemarkthallen de (na Amsterstam) grootste IKEA van Nederland gevestigd. Deze is met 29.900 m² aanmerkelijk groter dan het oude IKEA-gebouw aan het Sontplein. Het aantal bezoekers op jaarbasis is toegenomen van 1,4 naar ca. 2 miljoen.

Tevens is gestart met woningbouw op de Houtunielocatie. In de Ontwikkelingsvisie wordt gesproken over 2.500 woningen. Verder is van belang dat er in de Eemskanaalzone twee nieuwe bruggen staan gepland. De Berlagebrug over het Eemskanaal (eind 2010 gereed) en de Sontbrug over het Winschoterdiep (2012). Hierdoor wordt zowel de oost-west (Sontweg – Driebondsweg) als de noord-zuid verbinding (Damsterdiep – Sontweg) in het gebied versterkt.

Damsterdiep

Ook het Damsterdiep is strategisch gelegen tussen de ontwikkelingslocaties aan de oostzijde van de stad Groningen en de binnenstad anderzijds. De gemeente Groningen heeft dan ook plannen voor de bouw van een parkeergarage aan het Damsterdiep uitgewerkt en inmiddels in uitvoering genomen. Dit wordt een nieuw bronpunt aan de zuid-oostkant van de binnenstad.

Steentilstraat/Oosterstraat

De route Steentilstraat/Oosterstraat vormt de verbinding van het nieuwe bronpunt Damsterdiep naar het hart van de stad; de Grote Markt. Als de parkeergarage Damsterdiep gereed is zal de route worden heringericht, waarmee een aantrekkelijk vestigingsmilieu ontstaat voor binnenstedelijke functies; in het bijzonder de detailhandel.

Ciboga en Ebbingekwartier

De planvorming op het Ciboga terrein behelst onder andere de bouw van circa 900 woningen/appartementen. Daarnaast zal ook een beperkt aantal winkels gebouwd worden (3.500 m²). De wooncomplexen worden gefaseerd gerealiseerd. Een deel van de woningen is al opgeleverd.

Middels de ruimtelijke inrichting van het gebied wordt een betere koppeling met de binnenstad gerealiseerd.

Aan de zuidkant van het Cibogaterrein wordt het Ebbingekwartier ontwikkeld met innovatieve en creatieve bedrijvigheid, kennis en cultuur. Een vernieuwende omgeving met broedplaatsen en podia en mogelijk een locatie voor het kunstvakonderwijs.

Het Ebbingekwartier en het Cibogaterrein vormen samen het bronpunt aan de noord-oostkant van de binnenstad. Er wordt een grote ondergrondse parkeergarage gebouwd, die dienst zal gaan doen als entreegebied voor binnenstadsbezoek. De Oude en Nieuwe Ebbingestraat vormen de verbinding van dit bronpunt naar de Grote Markt.

Oosterhamriktracé

In de ontwikkelingsvisie voor het Oosterhamriktracé zijn plannen opgenomen voor de nieuwbouw van ongeveer 1.100 woningen en de ontwikkeling van bedrijfsruimte in het gebied tussen de oostelijke ringweg, de Kapteynbrug, de Vinkenstraat en de Oosterhamrikkade. Allereerst wordt er gewerkt aan het openstellen van de busbaan in het tracé voor personeel van het AZG en AZG-gerelateerde bedrijven op het toekomstige Bodenterrein. Later komt de bouw van nieuwe bruggen over het Van Starckenborghkanaal aan de orde.

Toename bezoekersaantal binnenstad

De investeringen in Meerstad, de Eemskanaalzone, het Damsterdiep, en Ciboga/Ebbingekekwartier leiden tot een intensiever gebruik van de binnenstad. Globale berekeningen geven aan dat het bezoekersaantal dat thans circa 30 miljoen bedraagt als gevolg van deze nieuwe ontwikkelingen en als gevolg van de beoogde herontwikkeling van de oostkant van de Grote Markt zou kunnen toenemen met zo'n 10%⁸. In die toename is overigens het effect van het Groninger Forum verdisconteerd.

4.3 Ruimtelijke en functionele opbouw centrumgebied in een nieuw perspectief

In deze paragraaf wordt de ruimtelijke en functionele opbouw van de binnenstad beschreven. Tevens wordt aangegeven welke veranderingen hierin zullen optreden als gevolg van de plannen aan de oostzijde van de Grote Markt.

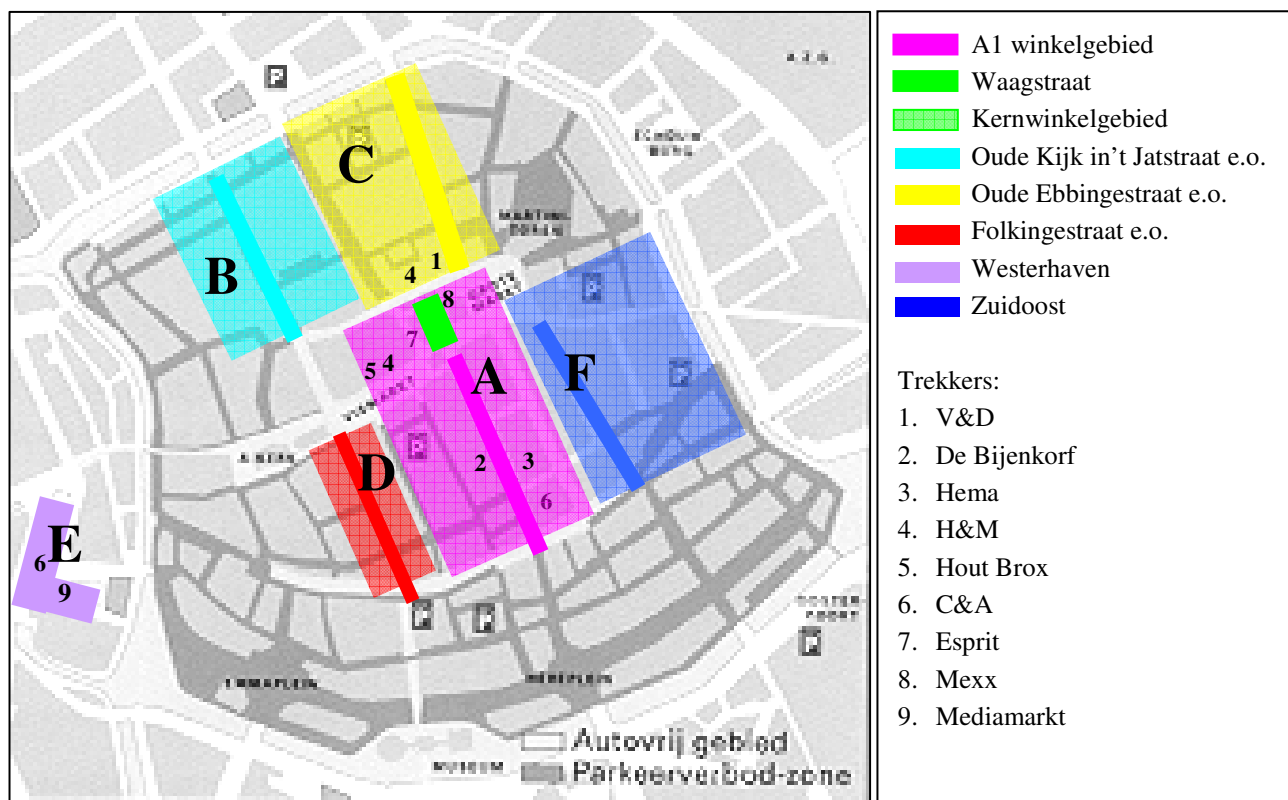
4.3.1 Het centrumgebied naar locatietypologieën

Voor het centrumgebied is op onderstaande kaart aangegeven wat het A1 winkelgebied is en welke trekkers hierin zijn gevestigd. Zoals op de kaart is te zien kan het centrumgebied worden ingedeeld in verschillende deelgebieden, met een eigen karakter⁹.

⁸ De berekeningen die hieraan ten grondslag hebben gelegen zijn gebaseerd op het te verwachten bezoek in het GF, te verwachten bevolkingsaantallen in de nieuwbouwlocaties, bezoekfrequenties in de binnenstad, e.d. (Bron: Detailhandelsmonitor Groningen 2004), combinatiebezoek IKEA, enz.

⁹ Hierbij is de onderverdeling van deelgebieden aangehouden, zoals deze is gehanteerd door BRO in het rapport: Gebiedsprofielen binnenstad (april 2004). Gemeente Groningen.

Kaart 4.2 Centrumgebied Groningen naar deelgebieden en locatie van trekkers

Deelgebied A - Herestraat, Waagstraat, Grote Markt en Vismarkt: Kernwinkelgebied

In het kernwinkelgebied zijn de meeste winkels gevestigd. Belangrijke aanwezigen zijn de warenhuizen en de bekende nationale en internationale formules (zoals H&M, Esprit, Mexx, Vero Moda en Mango). Er is sprake van een hoge filialisering. In de Waagstraat is sprake van een gemiddeld tot hoger marktsegment, in de Herestraat ligt dit gemiddeld wat lager. Op de Grote Markt en de Vismarkt zijn regelmatig warenmarkten.

Deelgebied B - Oude Kijk in't Jatstraat e.o.: Hoogwaardig dwaalmilieu

In dit gebied is sprake van een menging van detailhandel en andere functies. In zowel de Oude Kijk in't Jatstraat als in de Zwanestraat zijn relatief veel (bijzondere) speciaalzaken aanwezig en weinig filiaalbedrijven. Met name in de Zwanestraat zijn relatief veel modische speciaalzaken aanwezig in een wat hoger marktsegment.

Deelgebied C – Oude Ebbingestraat e.o.: Prijsvriendelijk doelgericht aanloopgebied

Het betreft hier een aanloopstraat grenzend aan de Grote Markt vanuit noordelijke richting. Aan de Oude Ebbingestraat is een mengeling van functies aanwezig, met een vrij sterke nadruk op de bruin- & witgoedbranche. De straat heeft een wisselende uitstraling en de meeste van de aanwezige functies hebben een prijsvriendelijk karakter.

Deelgebied D – Folkingestraat e.o.: Multicultureel dwaalmilieu

De Folkingestraat heeft een exotisch, kleinschalig en trendy karakter. Sinds de bouw van het Groninger Museum (en een bijbehorende brug over de Verbindingskanaalzone) is het is een drukke aanloopstraat naar de binnenstad geworden, vanaf het Centraal Station.

Deelgebied E – Westerhaven e.o.: Grootschalig doelgericht kopen

Het betreft een recent planmatig ontwikkelde concentratie van grootschalige detailhandel aan de westzijde van de binnenstad. Het aanbod bevindt zich met name in het laag-midden segment en belangrijke aanwezigen zijn Mediamarkt, C&A, Intersport, Toy's R Us en Villa Happ. Mede gezien de aanwezigheid van de parkeergarage, functioneert de Westerhaven als een bronpunt voor de westzijde van de binnenstad.

Deelgebied F – Zuidoost e.o.: Multifunctioneel aanloopgebied

Dit betreft een zeer divers gebied, met een aantal (sterke) winkels en uitgaansgelegenheden. De Oosterstraat kenmerkt zich meer als een winkelstraat, de Poelestraat en Peperstraat hebben relatief veel horeca en nachthoreca (vooral voor studenten). In dit deel van de binnenstad zijn relatief weinig filiaalbedrijven. Belangrijke aanwezige in dit gebied is het Casino.

De Steentilstraat ligt ten zuiden van de Oosterstraat en legt een link naar het Damsterdiep. Momenteel is hier vrij doelgericht bezocht winkelaanbod en wat horeca aanwezig.

Door de ontwikkelingen aan de oostzijde van de Grote Markt kan naast het 'uitgaan' de culturele identiteit van dit gebied sterk toenemen. Als zodanig wordt dan een 'thans nog ontbrekende' identiteit toegevoegd. De binnenstad van Groningen krijgt hiermee opnieuw een bezoekmotief.

4.3.2 De pleinenstructuur

Op de onderstaande kaart is de pleinenstructuur in de binnenstad van Groningen weergegeven. Tevens is hierin het nieuw te vormen stadsplein de 'Nieuwe Markt' opgenomen.

Kaart 4.3 Huidige pleinenstructuur en geplande Nieuwe Markt

De Grote Markt ligt in het hart van Groningen en huisvest een aantal belangrijke functies waaronder het Stadhuis, winkels, horeca en banken. Tevens is er een aantal keren per weekmarkt en wordt het plein gebruikt als evenementenplein.

Figuur 4.1 Impressie Grote Markt

De verschillende zijden van de Grote Markt hebben elk een eigen karakter. De west- en zuidzijde van de Grote Markt bestaan uit karakteristieke historische panden. De noord- en oostzijde van de Grote Markt zijn weder opgebouwd na WOII.

De Vismarkt

Eveneens een zeer belangrijk plein, waar ook meerdere keren per week markt wordt gehouden. De Vismarkt wordt aan de westzijde begrensd door de A-kerk en de Korenbeurs (hierin zit een Albert Heijn). De Vismarkt en omgeving heeft na de realisatie van de brug bij het Groninger Museum een nieuwe impuls gekregen. H&M zal hier op korte termijn – naast Hout-Brox – een tweede vestiging openen.

De Nieuwe Markt

Dit wordt het nieuwe plein aan de oostzijde van de Grote Markt. Volgens de plannen wordt het een kleinschalig, intiem en besloten plein, waar de verblijfswaarde een belangrijke rol speelt. Het plein is gelokaliseerd op het einde van de oost-west as langs de zuidzijde van de Grote Markt. Cultuur, uitgaan, informatie en informatieoverdracht¹⁰ worden de functionele dragers van het nieuwe plein.

Academieplein

Het plein is vrij kleinschalig en wordt gedomineerd door de aanwezigheid van de Universiteits Bibliotheek en de Academie.

¹⁰ In samenwerking met KPN.

Emmaplein en Hereplein

Deze twee pleinen hebben vooral een functie als verkeersregulatoren en zijn in dit opzicht iets minder relevant als verblijfspleinen in de binnenstad.

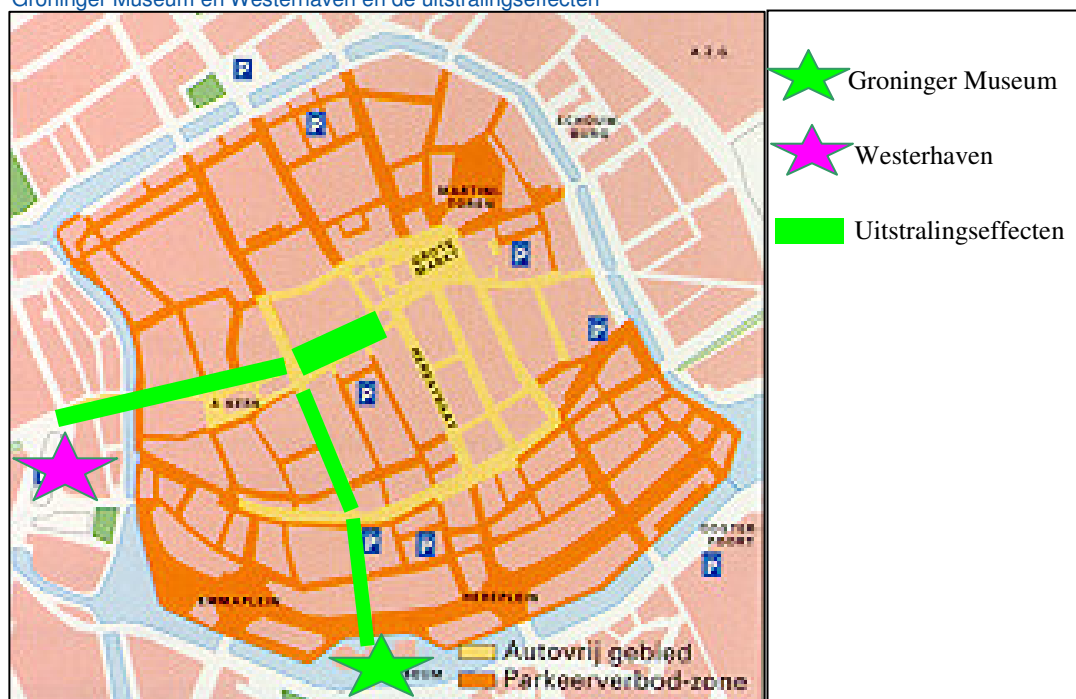
Martinikerkhof

Een klein, intiem, besloten, groen plein, verscholen achter de Martinikerk, omringd door grotendeels historische bebouwing.

4.3.3 Positionering Westerhaven en Groninger Museum

Zowel de Westerhaven als het Groninger Museum (in combinatie met de brug bij het station) - beide ankerpunten van de Groningse binnenstad - hebben nieuwe bezoekersstromen teweeg gebracht. Zo heeft enerzijds de ontwikkeling van grootschalige detailhandel op Westerhaven nieuwe perspectieven geschapen voor de Vismarkt als verbindingszone tussen de Grote Markt en Westerhaven en heeft anderzijds de realisatie van het Groninger Museum tot nieuwe perspectieven geleid voor de Folkingestraat als verbindingszone tussen het station, respectievelijk het Groninger Museum en de Vismarkt/Grote Markt. De ligging van deze twee ankerpunten is weergegeven op onderstaande kaart evenals hun uitstraling op de omgeving.

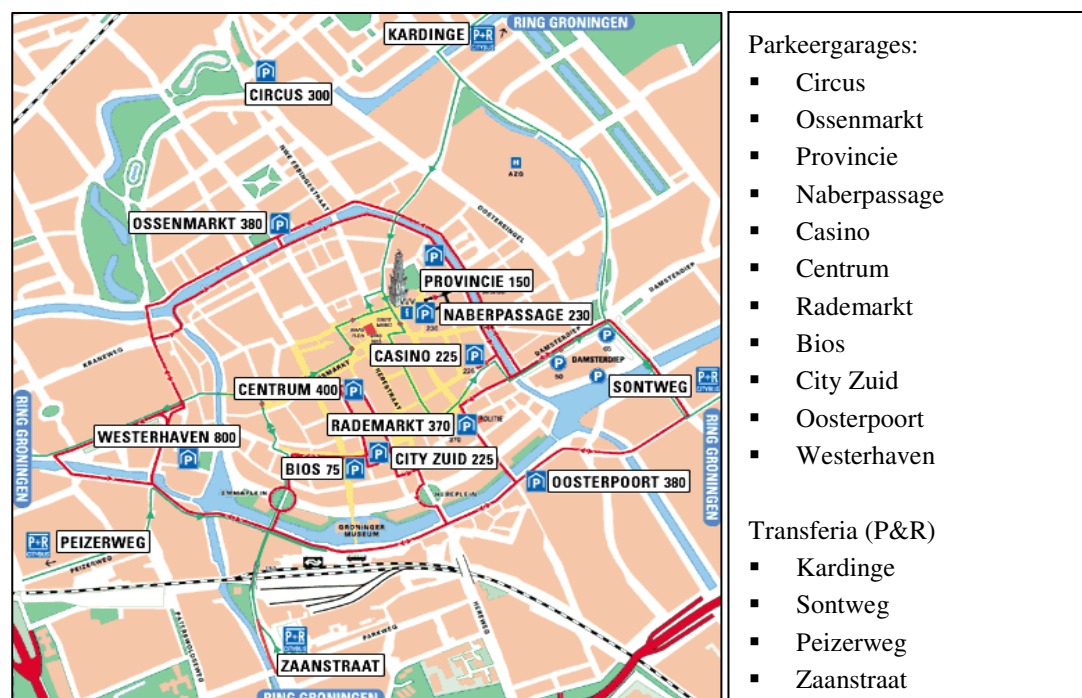
Kaart 4.4 Groninger Museum en Westerhaven en de uitstralingseffecten

4.3.4 Bronpunten

Op onderstaande kaart zijn de belangrijkste bronpunten (parkeren, stations voor openbaar vervoer en dergelijke) weergegeven in de binnenstad van Groningen.

Kaart 4.5 Bronpunten – parkeren en transferia

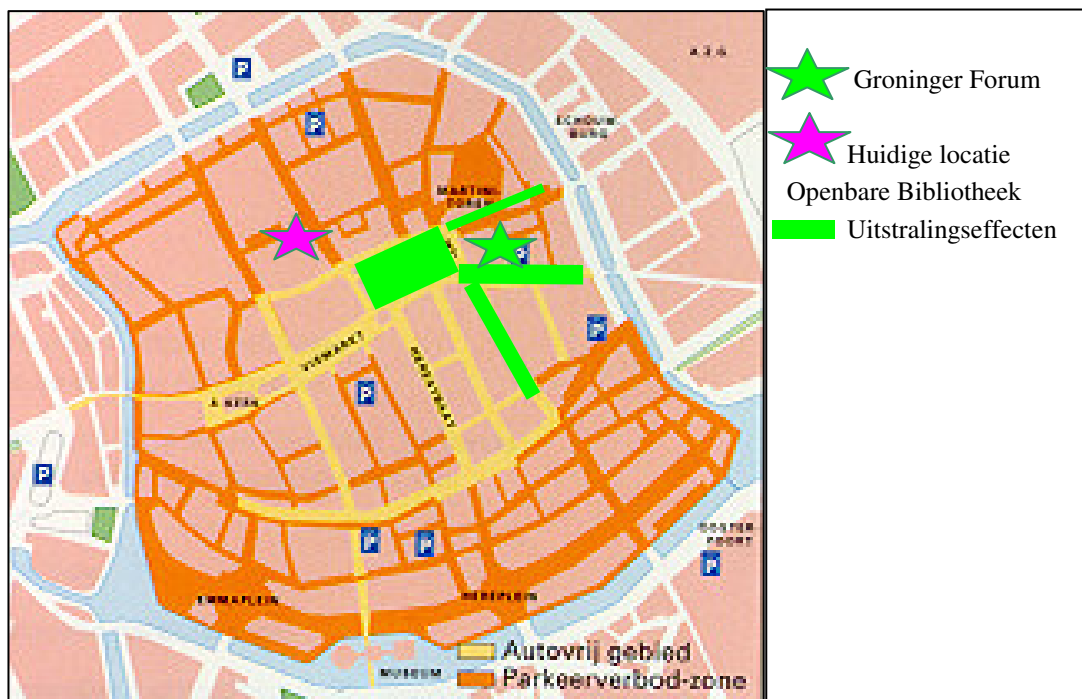

Het Groninger Forum zal aan de oostzijde van de Grote Markt worden gerealiseerd, inclusief een ondergrondse parkeergarage (als vervanging van de parkeergarage achter de Naberpassage). Dit betekent dat de oostkant van de Grote Markt als bronpunt voor centrumbezoek sterk in waarde zal stijgen. Bronpunten zijn immers van groot belang voor het ontstaan van looproutes. Met name voor bezoekers van de binnenstad die vanaf de oostkant het centrum benaderen is deze parkeergarage (maar ook die aan het Damsterdiep) van groot belang.

4.3.5 Effecten op ruimtelijke structuur

De realisatie van het Groninger Forum en alle andere ontwikkelingen aan de oostkant van het centrum zijn van groot belang voor een verdere ontwikkeling van de oostkant van het centrumgebied. Dit zal uitstralingseffecten hebben naar de direct omliggende omgeving, omdat de spanningsbogen tussen trekkers zich zullen wijzigen. Met name de Grote Markt (ook de noordzijde), de Oosterstraat, St. Janstraat en de Poelestraat kunnen van meer bezoekersstromen profiteren. Hierbij dient wel in beschouwing te worden genomen dat de bezoekers van de Openbare Bibliotheek (die momenteel in de Oude Boteringestraat is gevestigd) zullen verplaatsen naar de nieuwe locatie. Wat de effecten hiervan zullen zijn op de Oude Boteringestraat (en de noord-westzijde van de Grote Markt) is afhankelijk van wat er op deze locatie gaat gebeuren.

Kaart 4.6 Uitstralingseffecten Groninger Forum op directe omgeving

Door de realisatie van het GF ontstaan er nieuwe spanningsbogen op de reeds bestaande Noord-Zuid spanningsboog.

- Tussen het GF en het kernwinkelgebied (Grote Markt, Waagstraat en Herestraat);
- Tussen het GF, de Vismarkt en de Westerhaven (een versterking van de westelijke as);

- Op een hoger schaalniveau in oostelijke richting (IKEA, Eemskanaalzone, Damsterdiep en oostzijde binnenstad).

Dit betekent dat de Grote Markt – zeker wanneer ook de noordzijde van de Grote Markt tot ontwikkeling gaat komen – haar centrale positie in het binnenstedelijke weefsel weer terug gaat krijgen. Een positie die zij thans met de realisatie van Westerhaven, het Waagcomplex en het Groninger Museum verloren dreigt te raken. In het onderstaande schema is – bij realisatie van zowel de oost- als de noordkant van de Grote Markt - de nieuwe centrale positionering van de Grote Markt schematisch weergegeven.

Kaart 4.7 Huidige en toekomstige structuur Binnenstad Groningen

Duidelijk zichtbaar in bovenstaande tekening is ook het belang van een ontwikkeling van de noordzijde van de Grote Markt.

4.4 Commerciële invulling oostkant Grote Markt

Door de ruimtelijke ingrepen aan de oostkant van de Grote Markt ontstaan (in combinatie met de realisatie van een grote ondergrondse parkeergarage en het nieuwe plein) nieuwe mogelijkheden voor een combinatie van commerciële functies. Deze zijn met name gelokaliseerd aan het front van de Grote Markt. In totaal is hier 10.000 m² oppervlakte beschikbaar voor aanvullende functies. Van deze 10.000 m² zal circa 3.000 m² gebruikt worden voor Vindicat, zodat circa 7.000 m² resteert voor commerciële invulling.

Voor de begane grond en de 1^e verdieping kan met name gedacht worden aan detailhandel en horeca. Op de hogere verdiepingen zijn ook andere functies denkbaar (bijvoorbeeld dienstverlening en hotel).

Functies die voor deze locatie in aanmerking zouden kunnen komen en aansluiten bij de identiteit van het gebied, zoals deze zal gaan ontstaan na realisatie van het GF, zijn:

- Op het gebied van detailhandel:
 - Een multi-media winkel zoals bijvoorbeeld Donner in Rotterdam of het Franse FNAC;
 - Brand stores als bijvoorbeeld een Sony store, Nike store;
 - CD-winkel (geen schijfjesverkoper maar een entertainmentwinkel);
 - Reisbureau gericht op exotische reizen;
- Op het gebied van horeca:
 - Een themarestaurant;
 - Internetcafé.
 - Een hotel

4.5 Conclusies

- Met de herontwikkeling van de oostkant van de Grote Markt reikt de keten van ontwikkelingen aan de oostkant van de stad Groningen (Meerstad, Eemskanaalzone, Damsterdiep) tot in de binnenstad. In dit kader is het Groninger Forum een ‘stepping stone’ in deze as tot aan hartje centrum (de Grote Markt).
- De realisatie van deze keten van ontwikkelingen leidt (inclusief de bezoekersaantallen voor het GF) tot een toename van het aantal bezoekers in de binnenstad van circa 10%.
- Door de herontwikkeling van de oostkant van de Grote Markt zal het zuidoostelijk deel van de binnenstad van Groningen zich vooral onderscheiden door haar functies als het culturele hart en uitgaanscentrum van Groningen. Het te realiseren plein (de Nieuwe Markt) zal ook deze identiteit krijgen. Daarnaast zullen ook informatie en informatieoverdracht de kenmerken zijn van de Nieuwe Markt.
- Door de realisatie van de oostzijde van de Grote Markt en daaraan gekoppeld een eventuele herinvulling van de noordzijde komt de Grote Markt opnieuw centraal in de Groningse binnenstad te liggen. Zij krijgt daarmee *haar historische en haar spilfunctie* weer terug. Vanuit de Grote Markt zijn vervolgens alle deelgebieden van de binnenstad bereikbaar.
- Na realisatie van de oostzijde van de Grote Markt ontstaan er mogelijkheden voor toevoeging van commerciële functies. Voorkeur gaat hierbij uit naar invulling met een grootschalige publiekstrekker. Hierbij kan op het gebied van detailhandel gedacht worden aan een multi-media winkel, een multi-brandstore en dergelijke. Op het gebied van horeca wordt de meeste toegevoegde waarde bereikt met themahoreca en een hotel.

5 Economische effecten

5.1 Inleiding

Met de realisatie van de oostzijde van de Grote Markt ontstaat een nieuw perspectief voor dit deel van de binnenstad. Het Groninger Forum genereert nieuwe bezoekerstromen en zorgt voor nieuwe levendigheid aan de oostzijde van de Grote Markt. Dit verbeterd perspectief kan ook in economische zin worden geduid. Daarbij kan een nader onderscheid gemaakt worden tussen tijdelijke effecten gedurende de realisatiefase en structurele effecten op moment dat het GF en de overige geplande voorzieningen in gebruik worden genomen. Omdat de tijdelijke effecten op zich niet zoveel zeggen richten we de aandacht vooral op de structurele effecten met een permanent karakter voor de binnenstad van Groningen.

De structurele effecten kunnen zowel in termen van productiewaarde (omzet), toegevoegde waarde (handelsmarges) en werkgelegenheid worden weergegeven. De omzet zegt daarbij minder dan de resulterende werkgelegenheid en toegevoegde waarde. Immers, de waarde van een sector wordt niet zozeer bepaald door grote omzetvolumes, maar meer door ‘wat ervan blijft hangen’. De belangrijkste indicatoren hiervoor zijn de werkgelegenheid en toegevoegde waarde.

De structurele effecten kunnen in relatie tot dit project verder worden opgesplitst in:

- Direct en afgeleide effecten
- Uitstralingseffecten
- Indirecte effecten
- Overige (uitstralings)effecten

Om de economische bijdrage van het project zichtbaar te maken dient tenslotte een vertaling te worden gemaakt van bruto naar netto effecten. Om deze vertaling te kunnen maken kijken we per projectonderdeel naar de mate van additionaliteit. Relevant in dit verband is onder andere in hoeverre sprake is van verplaatsing van activiteiten (al in de regio gevestigde activiteiten die verhuizen naar een nieuwe locatie binnen het plangebied) en in welke mate substitutie-effecten (economische effecten bij begunstigden die ten koste gaan van een persoon of organisatie die buiten de interventie valt) optreden.

In het navolgende worden de effecten van het GF toegelicht. Bij de bepaling van de effecten wordt uitgegaan van volledige realisatie van het GF.

5.2 Tijdelijke effecten gedurende de realisatiefase

Gedurende de realisatiefase van het GF ontstaat tijdelijke werkgelegenheid bij met name de bouwnijverheid en allerlei aanverwante sectoren. Maatgevend voor de omvang van deze tijdelijke effecten is de uiteindelijke aanneemsom. Investerings die betrekking hebben op de aankoop van bestaande opstallen en eventuele grondverwerving leiden niet rechtstreeks tot een impuls voor de lokale economie, maar zorgen alleen voor een overdracht van de huidige naar de nieuwe eigenaren van het gebied.

De tijdelijke werkgelegenheid als direct gevolg van de ontwikkeling van het GF en het omliggend gebied wordt op basis van het verwachte investeringsvolume geschat op circa 610 arbeidsjaren. Indien tevens rekening wordt gehouden met de effecten bij toeleverende bedrijven komt de totale tijdelijke werkgelegenheid uit op ongeveer 1.150 arbeidsjaren. De mate waarin de stad Groningen profiteert van deze werkgelegenheidsimpuls hangt sterk af van de mate waarin het lokale bedrijfsleven wordt ingeschakeld bij de bouw van het project. Gelet op het brede aanbod van bedrijven in Groningen mag er echter van worden uitgegaan dat een fors deel van deze effecten lokaal zullen neerslaan. Via nieuwe uitgelokte investeringen aan bijvoorbeeld de noordzijde van de Grote Markt, kan de tijdelijke impuls overigens (op termijn) nog toenemen. In deze studie is dit effect voorzichtigheidshalve niet nader gekwantificeerd.

5.3 Structurele effecten na opening Groninger Forum

De structurele economische betekenis wordt zichtbaar via de bestedingen van bezoekers en andere gebruikers van het project en door afgeleide bestedingen door deze personen elders in de (binnen)stad en de regio. Deze bestedingen zijn niet tijdelijk van aard, maar leveren een structurele bijdrage aan de lokale en regionale economie. Vertrekpunt daarbij zijn de verwachte bezoekers na realisatie van de voorzieningen. De mate waarin het project erin slaagt deze (deels) nieuwe bezoekersstromen op gang te brengen is in dit geval dus maatgevend voor de economische effecten die optreden.

5.3.1 Structurele toename bezoek binnenstad

In het GF wordt een aantal functies ondergebracht. Naast de bibliotheek, het filmtheater en het archief komt er een evenementenruimte voor debatten en congressen en wordt jaarlijks een aantal grotere en kleinere tentoonstellingen rondom bijzondere thema's geprogrammeerd. Voor deze functies is een prognose opgesteld van (de toename van) het aantal bezoekers na realisatie van de mix van culturele en commerciële functies aan de oostzijde van de Grote Markt. Naast dit bezoek dat dus rechtstreeks verband houdt met de geplande voorzieningen zelf, is verkend hoeveel extra bezoeken aan de binnenstad plaats zullen vinden vanwege de verhoogde levendigheid en aantrekkelijkheid van het gebied zonder dat de geplande voorzieningen zoals het Groninger Forum ook daadwerkelijk worden bezocht.

Tabel 5.1 geeft een overzicht van het verwachte extra bezoek na openstelling van de voorzieningen aan de oostzijde van de Grote Markt. Voor de binnenstad gaat het dan in totaal om **452.500 tot 869.500 extra bezoeken per jaar**. De gehanteerde bandbreedte

houdt voor een belangrijk deel verband met de mate waarin de ontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt kan dienen als katalysator voor de aanpak van de noordzijde. In de ambitievariant van het groeimodel wordt hiervan uitgegaan. Van invloed is tevens de mate waarin met een aantrekkelijke programmeringen ingespeeld kan worden op de beoogde doelgroep. In het basismodel is uitgegaan van een voorzichtige inschatting, maar in het groeimodel (zowel in de gematigde als in de ambitievariant) kan het aantal bezoeken aan de tentoonstellingen en het filmtheater bij een aantrekkelijke programmering en juiste marketing- en promotie inspanningen verder oplopen. Dit geldt eveneens voor het bibliotheekbezoek.

Tabel 5.1 Toename aantal bezoeken binnenstad na openstelling voorzieningen aan oostzijde Grote Markt

	Huidig bezoek	Toename bezoek		
		Basisprogramma	Groeimodel	
			Gematigd	Ambitie
Bibliotheek	600.000	+210.000	+300.000	+300.000
Filmzaal	100.000	+45.000	+74.000	+74.000
Programmering	-	+150.000	+180.000	+180.000
Horeca	-	+225.000	+267.000	+267.000
Debatten, congressen	-	+22.500	+27.500	+27.500
Archieven	-	+15.000	+18.000	+18.000
Volwasseneducatie	60.000	+10.000	+20.000	+20.000
Overig binnenstad	30,24 miljoen	-	+150.000	+250.000
Totaal*	31 miljoen	452.500	769.500	869.500

* In verband met dubbeltellingen is de toename van het bezoek exclusief het horecabezoek opgenomen.

Een toelichting bij de bezoekprognose volgt hieronder.

- **Bibliotheek**

De Centrale Bibliotheek neemt in het GF een centrale positie in. Deze bevindt zich momenteel ook al in het centrum van Groningen, aan de Oude Boteringestraat, en is in de huidige situatie goed voor ongeveer 600.000 bezoeken op jaarbasis. Naast leden bezoeken ook niet-leden regelmatig de Centrale Bibliotheek, bijvoorbeeld om een krant of tijdschrift te lezen, een lezing bij te wonen of gewoon een kop koffie te drinken in het leescafé. De Centrale Bibliotheek heeft bovendien een belangrijke bovenregionale functie. Een aanzienlijk deel van de leden is afkomstig van buiten de stad en maken gebruik van de bibliotheekvoorzieningen in het centrum van Groningen omdat zij in Groningen werken of vanwege de veel grotere mogelijkheden die de stadsbibliotheek biedt ten opzichte van de voorziening in hun eigen woonplaats. Verwacht wordt dat op de nieuwe locatie (onder andere vanwege het bredere aanbod en de synergie met andere functies) circa 210.000 tot 300.000 bibliotheekbezoeken extra per jaar gerealiseerd kunnen worden.

- **Filmzaal**

In het GF is voorzien in een vijf- tot zestal zalen voor de vertoning van een kwaliteitsaanbod van 'art-house' films. Dit wordt opgepakt door de Filmtheater Images die als partner in het GF op deze manier invulling gaan geven aan de bestaande wens om uit te breiden. De bedoeling is het aanbod ook op bredere doelgroepen (o.a. ouderen) te richten en bijvoorbeeld ook in de middaguren

voorstellingen te verzorgen (o.a. documentaires). In de plannen is ruimte gereserveerd voor 525 zitplaatsen. Het bezoek neemt als gevolg van deze ontwikkeling toe van 100.000 nu tot jaarlijks circa 140.000 à 175.000 bezoekers.

- ***Programming***

In de programming van het Forum wordt rekening gehouden met het jaarlijks organiseren van twee grote en twee kleine tentoonstellingen rondom bijzondere thema's en/of actuele onderwerpen. Het aantal bezoekers aan deze tentoonstellingen wordt geschat op ongeveer 150.000 tot maximaal 180.000 per jaar. De helft van de bezoekers aan deze tentoonstellingen wordt verwacht afkomstig te zijn uit de drie noordelijke provincies. De rest uit overig Nederland. De opbrengsten worden gegenereerd door de in het Forum-concept passende grote tentoonstellingen die twee keer per jaar in de exoruimte komen. Deze zijn goed voor ca. 70 á 80% van de verwachte bezoekersaantallen. De twee kleinere tentoonstellingen worden aangenomen elk ca. 15.000 bezoekers te kunnen genereren.

- ***Horeca.***

In het GF komen er verschillende horecapunten. Op de begane grond is dat het Grand Café Forum, een A-klasse nieuws- en mediacafé met hapjes en plate service. Op de hoogste verdieping komt er dakrestaurant dat tegelijkertijd dienst kan doen als educatiecentrum voor koks en horecapersoneel in opleiding. Dit concept bewijst zijn levensvatbaarheid in Engeland (Jamie Oliver) en sinds kort in Nederland (The Colour Kitchen). Daarnaast leent deze locatie zich voor het geven van kooklessen, bijvoorbeeld in de strijd tegen obesitas. De inschatting is dat deze horecapunten gezamenlijk op tussen de 225.000 en 267.000 bezoeken per jaar kunnen rekenen¹¹. Voor een belangrijk deel zal dit naar verwachting gaan om combinatiebezoeken van bezoekers aan bijvoorbeeld de bibliotheek, events, film etc. Verwacht mag echter worden dat door de (autonome) aantrekkingskracht de horeca deels ook een 'eigen' bezoekersstroom op gang brengt.

- ***Debatten, congressen***

Een belangrijke ruimte in de plannen voor het GF is de evenementenruimte. Deze ruimte op de begane grond of 1^e verdieping is onder meer geschikt voor het houden van symposia, congressen en grotere debatten. Doordat de betreffende zaal flexibel is in te richten is deze geschikt te maken voor gezelschappen van een wisselende omvang, met een maximum capaciteit van ongeveer 450 personen. Verwacht wordt dat de vergader- en congresvoorzieningen jaarlijks tussen de 22.500 en 27.500 bezoekers trekt.

- ***Volwasseneducatie, archieven***

Naast bezoek aan de hiervoor genoemde functies wordt rekening gehouden met een toename van het aantal deelnemers aan volwasseneducatie en bezoekers aan archieven. Wat betreft het aantal deelnemers aan volwasseneducatie wordt er vanuit gegaan dat dit jaarlijks ca. 70.000 tot 80.000 bezoeken aan het GF oplevert. Het educatief aanbod, vaak groepsgewijs educatieve programma's of cursussen, worden gegeven door de Forum Universiteit: een initiatief van de Volksuniversiteit

¹¹ Bron: Voorlopig bedrijfsplan Groninger Forum, 6 juni 2008.

Groningen die als partner in het GF participeert. Er zijn vijf ruimten in het GF beschikbaar. Per saldo – ook nu biedt de Volksuniversiteit al een educatief programma aan – wordt uitgegaan van een groei van het aantal cursisten (en bezoeken) met 15 á 30%. Daarnaast wordt door het toegankelijk maken van de archieven een toenemende stroom van gebruikers van het archief verwacht. In totaal wordt verwacht dat dit 15.000 tot 20.000 extra bezoeken aan het GF moet kunnen opleveren.

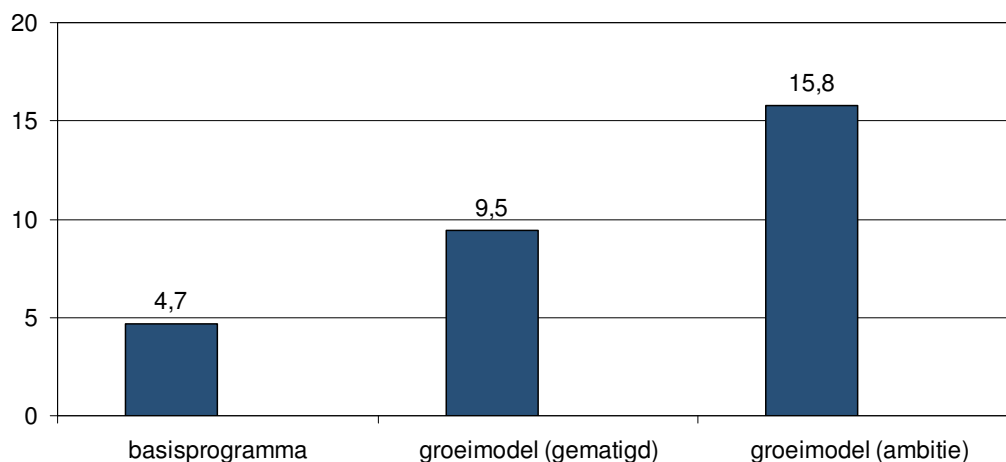
- **Overig binnenstad**

Met de realisatie van het Groninger Forum gloort er nieuw perspectief voor het oostelijk deel van de binnenstad, dat als gevolg van de verwachte positieve uitstraling op het verblijfsklimaat meer dan voorheen uitnodigt om te bezoeken. Naast bezoekers aan de ‘bewoners’ van het GF zelf worden dan mogelijk ook nieuwe bezoekerstromen op gang gebracht die (althans voor een deel) aan het GF zullen zijn toe te schrijven. Het basisprogramma gaat er vanuit dat geen significant effect optreedt. In het groeiemodel wordt aangenomen dat door een succesvolle ontwikkeling van het GF als nieuwe grote trekker voor de binnenstad het voor investeerders mogelijkwerijs interessant wordt ook de noordzijde van de Grote Markt verder te ontwikkelen. De meerwaarde van het GF is vervolgens vastgesteld op basis van verwachtingen ten aanzien van het effect op de frequentie van het bezoek aan de binnenstad. In het gematigd groeiemodel leidt dit ertoe dat ten opzichte van de autonome ontwikkeling ruim 150.000 bezoekers extra aan de binnenstad verwacht worden. In de ambitievariant wordt verwacht dat dit aantal verder kan oplopen tot ruim 250.000.

5.3.2 Jaarlijks terugkerende bestedingen

Op basis van de geraamde extra bezoeken als gevolg van de herontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt is vervolgens een doorvertaling gemaakt naar de bestedingsimpuls voor de binnenstad. Daarbij is per onderscheiden categorie gekeken naar het huidige bestedingspatroon. Vervolgens is een doorvertaling gemaakt naar de voorliggende plannen. Uit de Detailhandelsmonitor Groningen blijkt bijvoorbeeld dat 11% van de bibliotheekbezoekers in Groningen tevens een aankoop verricht in winkels of andere gelegenheden in de buurt. Diegenen die iets uitgeven, besteden gemiddeld € 39,-. Voor gebruikers van de congresfaciliteiten ligt het bestedingbedrag per bezoeker overigens aanzienlijk hoger en profiteren ook de verblijfsaccommodaties. Het gemiddelde bestedingsbedrag voor alle bezoekers aan de binnenstad ligt op € 22. Uitgaande van onder andere de genoemde bedragen komt de totale jaarlijkse bestedingsimpuls, afhankelijk van het gekozen scenario uit op een bedrag tussen de **€ 4,7 en € 15,8 miljoen per jaar**. In de eerste jaren na opening van de voorzieningen kan de impuls hoger liggen, maar na verloop van tijd zijn uiteraard nieuwe inspanningen nodig om het bezoek op peil te houden. Een herontwikkeling van de noordzijde van de Grote Markt kan hierin voorzien.

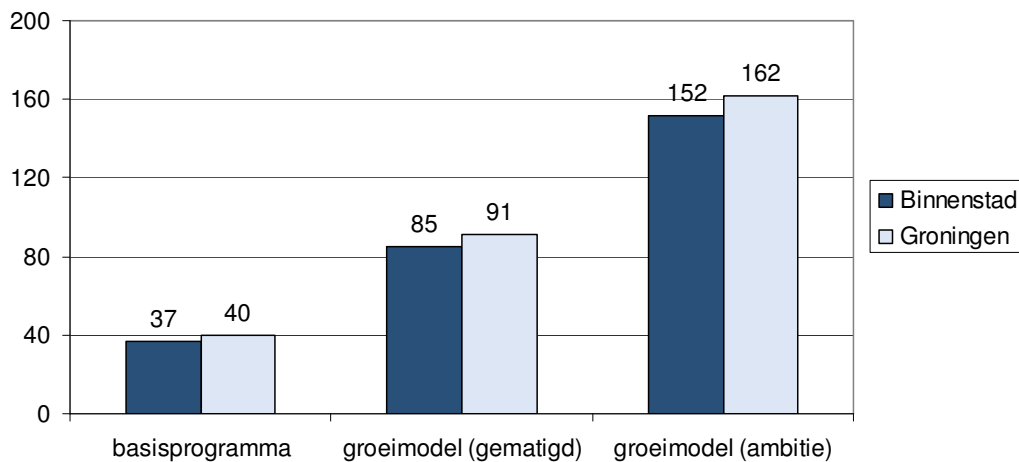
Figuur 5.1 Structurele bestedingsimpuls binnenstad na opening Groninger Forum (in € miljoen)

5.3.3 Structurele werkgelegenheidseffecten

Maatgevend voor het effect in termen van werkgelegenheid zijn de verwachte bezoekersaantallen en hun bestedingen. Als hiermee rekening wordt gehouden komt het totale additionele werkgelegenheidseffect voor de binnenstad uit op **circa 37 tot 162 arbeidsjaren**. Voor Groningen als geheel is dit aantal iets hoger vanwege de effecten bij toeleverende bedrijven. Omdat vooral in de horeca en de detailhandel relatief veel in deeltijd wordt gewerkt zal het werkgelegenheidseffect in werkzame personen hoger uitkomen.

Figuur 5.2 Structurele effecten na opening Groninger Forum voor binnenstad en Groningen als geheel (arbeidsjaren)

5.4 Effectanalyse ontwikkelingen Oude Boteringestraat

Tot zover is overigens nog geen rekening gehouden met de transformatie van de vrijkomende ruimte aan de Oude Boteringestraat. Doordat de Centrale Bibliotheek ondergebracht zal worden in het GF komt ruimte vrij aan de Oude Boteringestraat. Ruimte die mogelijkheden biedt voor vestiging van nieuwe functies in de binnenstad. Gedacht kan worden aan een kantoorachtige invulling, de uitbreiding van de UB of een (gedeeltelijk) verplaatsing van een faculteit (zie kader 5.1). Afhankelijk van de uiteindelijke invulling zijn hiermee nog eens **20 tot 145 arbeidsjaren** gemoeid. Deze zijn extra voor de binnenstad indien ervan uitgegaan wordt dat geen geschikte alternatieven aanwezig zijn, maar voor de stad als geheel gaat het met name om verplaatsing van activiteiten. Belangrijk is ook dat met een invulling van de Oude Boteringestraat met universitaire functies de Universiteit verankerd blijft in de binnenstad.

Kader 5.1 Verkenning ontwikkelingsrichtingen Oude Boteringestraat

Kantoorlocatie

Met de verplaatsing van de Centrale Bibliotheek komt ca. 7.500 m² bvo vrij in de binnenstad. Onderstaand wordt de situatie verkend waarbij het pand aan de Oude Boteringestraat een bestemming krijgt als kantoorlocatie. Daarbij wordt verondersteld dat er een vraag is naar kantoorruimte op een dergelijke locatie midden in het centrum van de stad. Uitgaande van 35 m² bvo per arbeidsplaats zou het leeggekomen pand bij ontwikkeling langs deze richting circa 200 personen kantoorpersoneel kunnen huisvesten (145 arbeidsplaatsen). Echter, alhoewel dit een belangrijk effect voor de binnenstad is, mag redelijkerwijs worden aangenomen dat slechts een deel daarvan als additioneel voor Groningen beschouwd moet worden. De mate van additionaliteit hangt in sterke mate af van de beschikbaarheid van alternatieven. Voor zover nu te overzien zijn deze alternatieven zeker in de binnenstad niet altijd aanwezig. Voor Groningen als geheel geldt dit veel mindere mate.

Uitbreiding UB

Een tweede denklijn is dat de ruimte die vrijkomt (deels) benut wordt voor uitbreiding van de eveneens in het centrum gelegen Universiteitsbibliotheek. Alhoewel in dit geval het economisch effect naar verwachting minder omvangrijk is dan bij een ontwikkeling als kantoorlocatie, heeft deze ontwikkeling het voordeel dat een groter potentieel aan studenten aan de binnenstad wordt gebonden. Dit zorgt niet alleen voor levendigheid in de binnenstad, maar leidt ook tot additionele bestedingen in met name de horeca. Voor de binnenstad in totaal wordt rekening gehouden met circa 20 extra arbeidsplaatsen (inclusief ondersteunend bibliotheekpersoneel). Voor Groningen als geheel is het effect neutraal. Indien er geen uitbreidingscapaciteit in de binnenstad beschikbaar is, wordt naar verwachting immers uitgeweken naar een locatie elders in de stad. Ook in dat geval zullen bestedingen in de directe omgeving plaatsvinden.

Faculteit RuG

De Rijksuniversiteit heeft aangegeven belangstelling te hebben voor (her)huisvesting van haar activiteiten. Verplaatsing van een van de faculteiten van de universiteit naar de binnenstad behoort vanuit dit perspectief tot de mogelijkheden. In dat geval neemt eveneens het aantal studenten toe dat gebonden wordt aan de binnenstad, maar belangrijker is de herhuisvesting van een deel van het universiteitspersoneel naar de binnenstad. Indicatief wordt dit effect geraamd op ca. 100 arbeidsplaatsen.

5.5 Overige uitstralingseffecten

Tenslotte dient nog een aantal andere (uitstralings)effecten te worden benoemd, die van belang zijn voor een goede en afgewogen beeldvorming over de genomen plannen. Deze effecten zijn echter minder eenvoudig te kwantificeren en moeilijk onder een noemer te brengen en om die reden alleen in kwalitatieve zin aangeduid. Relevant zijn:

- *Bijdrage aan culturele identiteit en diversiteit van Groningen*
De geplande voorzieningen in het project zijn deels cultureel van aard (denk aan de bibliotheekfunctie, de museale onderdelen en de activiteiten gericht op informatievoorziening). Alhoewel dergelijke voorzieningen ook in economisch opzicht belangrijk zijn (dit aspect is al bij de directe effecten meegenomen), dragen ze ook bij aan de culturele identiteit en diversiteit van het gebied. Dit effect dient op zichzelf te worden gewaardeerd, maar is moeilijk in geld uit te drukken.
- *Creatieve industrie als nieuwe pijler van de stad*
Versterking van de culturele identiteit en diversiteit van de stad leidt ook tot een bredere economische basis van de stad. Daarmee wordt tevens een bijdrage geleverd als onderlegger voor de verdere ontwikkeling van de creatieve industrie als nieuwe economische pijler voor de stad. Recent onderzoek laat zien dat de creatieve industrie zich in Groningen snel heeft ontwikkeld. Bovendien wordt juist van dit type activiteiten verwacht dat een belangrijke spin-off zal uitgaan naar andere economische sectoren waarop een stad zich steeds meer kan onderscheiden van andere steden.
- *Katalysator voor (andere) investeringen in onroerend goed*
Realisatie van het project zal voor bepaalde typen activiteiten leiden tot een impulswerking voor vastgoedontwikkelingen en –investeringen in de directe

omgeving. Het gebied wordt aantrekkelijker waardoor de waarde van onroerend goed stijgt, leegstand wordt teruggedrongen en mogelijkheden ontstaan voor aanvullende planontwikkeling. Ontwikkeling van de oostzijde van de Grote Markt kan in die zin ook een belangrijke impuls geven voor de verdere ontwikkeling van het omliggende gebied en de revitalisering van de noordwand.

- *Bijdrage aan een vitaal Groningen*
Via aanvullende bestedingen van bezoekers van de voorzieningen en de gebruikers van de voorziening (in bijvoorbeeld de horeca, detailhandel en andere voorzieningen in het omliggende gebied) en vanwege effecten bij toeleverende bedrijven in de directe omgeving, draagt het project ook bij aan een aantrekkelijke en levendige binnenstad. Vanwege de voorgenomen investeringen worden activiteiten mogelijk die anders wellicht geen bestaansrecht zouden hebben. Weliswaar komen deze effecten al voor een belangrijk deel tot uitdrukking in een toename van de bestedingen, maar via een verbreding van het aanbod in de binnenstad wordt tevens een bijdrage geleverd aan de versterking van het vestigingsklimaat.
- *Versterking toeristisch-recreatief potentieel van de regio*
Met de realisatie van de plannen krijgt Groningen een nieuwe hoogwaardige stedelijke voorziening erbij op het gebied van cultuur, congressen, tentoonstellingen en evenementen. Gebruikers van de nieuw te realiseren voorzieningen zullen niet alleen zorgen voor een extra bestedingsimpuls ter plaatse (dit is al meegenomen in de eerdere berekenen), maar ook voor een extra bestedingsimpuls in het omliggende gebied. Dit geeft een impuls aan het lokale voorzieningenniveau en zorgt voor extra omzet in de lokale detailhandel en horeca. Uitvoering van de projecten leidt tevens tot een verhoogde aantrekkelijkheid van de regio in totaliteit. Dit leidt tot extra bezoekers en derhalve tot extra omzet voor het bedrijfsleven in de regio.

5.6 Conclusies

Dit hoofdstuk sluit af met een totaaloverzicht van de geraamde economische effecten die optreden naar aanleiding van de realisatie van het Groninger Forum. Vanuit het perspectief van de binnenstad zorgt het GF en de aanvullende voorzieningen voor circa 37 tot maximaal 152 extra voltijdbanen. Door het optreden van indirecte effecten bij toeleveranciers en inkomenseffecten komt het werkgelegenheidseffect voor Groningen iets hoger uit, namelijk 40 tot maximaal 162 arbeidsplaatsen. Onderstaande tabellen geven een samenvatting van het effect op de bestedingen en werkgelegenheid, vanuit het perspectief van de binnenstad (tabel 5.2) en vanuit het perspectief van Groningen als geheel (tabel 5.3).

Tabel 5.2 Bijdrage GF bestedingen en werkgelegenheid in de binnenstad

	Bestedingen (x € miljoen)	Werkgelegenheid (voltijdbanen)			Totaal
		Direct	Afgeleid	Indirect*	
Bibliotheek	0,8 - 1,2	2	5 - 7	0	7 - 9
Programmering	2,9 - 3,5	9-10	16 - 20	0	25 - 30
Filmzaal	0,4 - 0,7	3-5	1 - 2	0	4 - 7
Debatten, congressen	0,4 - 0,5	1	1	0	1
Archieven	0,05 -0,06	nihil	< 1	0	< 1
Volwasseneneducatie	0,03 -0,06	nihil	< 1	0	< 1
Overig binnenstad	0,0 - 9,9	n.v.t.	0 - 105	0	0 - 105
Totaal	4,7 -15,8	13 - 18	24-134	0	37-152

* Indirecte effecten bij toeleveranciers en inkomenseffecten worden verwacht voornamelijk buiten de binnenstad (elders in Groningen) neer te slaan.

Tabel 5.3 Additionele werkgelegenheidseffecten vanuit perspectief van de binnenstad en totaal Groningen (voltijdbanen)

	Binnenstad	Groningen
Groninger Forum	37-47	40-52
Overig binnenstad	0-105	0-110
Totaal	37-152	40-162

Geraadpleegde bronnen

Binnenstad beter. Een nieuw hart voor Groningen vanuit 24 gezichtspunten (mei 1997). Gemeente Groningen.

Detailhandel en leisure in de stad Groningen. Op maat gesneden aanbod voor de toekomst (september 2001). Gemeente Groningen.

Detailhandelsmonitor, diverse jaren. Gemeente Groningen (januari 2005). Goudappel Coffeng, Deventer.

Economisch Business Plan. Stad aan de slag (juni 2004). Gemeente Groningen.

Eenheid in verscheidenheid. Voorlopig bedrijfsplan Groninger Forum (6 juni 2008). Groninger Forum.

Effectmeting 2002 (2003). Er gaat niets boven Groningen. Rijksuniversiteit Groningen.

Folkingestraat Groningen. De metamorfose van een straat die nergens heen ging. Geografie, januari 2002. Auteur: Jan Jacob Trip, van OTB, TU Delft.

Gebiedsprofielen binnenstad. Gemeente Groningen (april 2004). BRO, Vught.

Goed op weg. De voortgang van het verkeersbeleid in de gemeente Groningen (2003). Gemeente Groningen.

Groningen = creatieve stad, Eindrapport juni 2008 opgesteld door ETIN Adviseurs.

Groninger Forum. Programma van Eisen ten behoeve van het voorlopig ontwerp (16 mei 2007). Twynstra Gudde.

Grote Markt Oostzijde. Concept-Programma van Eisen Stedenbouw, Openbare Ruimte en Verkeer (27 juni 2006). Gemeente Groningen.

Grote Markt Oostzijde. Startnotitie MER (22 april 2008). Grontmij.

Huis van Informatie en Geschiedenis Groningen (november 2004). Een initiatief van de Openbare Bibliotheek Groningen, het Groninger Museum en het Noordelijk Scheepvaartmuseum.

Ikea: De nieuwe poort van Groningen (januari 2005). Mark Julsing.

In het oog, in het hart. Cultuurbeleid in Groningen, 2005-2008 (juni 2004). Bestaande uit de volgende onderdelen: Nota van aanbieding, Deel I (doelstellingen en keuzes), Deel II (toelichting en verantwoording) en Deel III (bijlage). Gemeente Groningen.

Parkeergarage Groninger Forum. Studie naar de parkeerbehoefte (8 mei 2007). Grontmij Parkconsult.

Planontwikkeling Grote Markt oostzijde. Brief aan de leden van de raad van de gemeente Groningen (4 juni 2007).

Startnotitie Grote Markt oostzijde (3 december 2004). Gemeente Groningen.

Uitwerking gebiedsprofiel Binnenstad-Zuidoost. Gemeente Groningen (april 2004). BRO, Vught.

Van nu naar straks. Fysieke pijler (januari 2005). Gemeente Groningen.

Winkelpassantentellingen. Groningen-centrum Oost 2004. Locatus, Woerden.

Work in progress. Rapport Identiteit en Exploitatie Groninger Forum (16 mei 2007). Groninger Forum.

Bijlagen

Bijlage 1 Begrippenlijst

Afschrijvingen	De berekende waardevermindering van vaste activa (zoals machines, gebouwen, software en andere duurzame productiemiddelen) die worden ingezet in het productieproces, voor zover die vermindering het gevolg is van normale technische slijtage, economische veroudering of verzekerbare schade.
Arbeidsinkomensquote	Het aandeel van de lonen in de toegevoegde waarde in een economie. Het verloop van de arbeidsinkomensquote is een indicator voor de ontwikkeling van de winstgevendheid van bedrijven; een stijging van de arbeidsinkomensquote duidt op een lagere winstgevendheid.
Arbeidsjaar	De gemiddelde contractuele arbeidsduur van een voltijdsbaan van werknemers op jaarbasis.
Basisprijzen	Wordt gebruikt als waardering voor de toegevoegde waarde. De waardering tegen basisprijzen gaat uit van de prijs die de producent uiteindelijk overhoudt, dus exclusief handels- en vervoersmarges van derden en exclusief het saldo van productgebonden belastingen en productgebonden subsidies.
Belastingen	Door de overheid opgelegde, verplichte heffingen, zonder een direct aanwijsbare tegenprestatie, die dienen ter dekking van overheidsuitgaven.
Beroepsbevolking	Alle personen van 15-64 jaar die tenminste twaalf uur per week werken of actief dergelijk werk zoeken.
Binnenlands product	Het totale inkomen dat door middel van productie in Nederland is gevormd. Het is daarmee gelijk aan de som van de toegevoegde waarden van alle bedrijfstakken. Wordt meestal bruto gebruikt en uitgedrukt in marktprijzen.

Bruto productiewaarde	De marktwaarde van de afgezette goederen en diensten, vermeerderd met de waarde van de goederen die aan de voorraad zijn toegevoegd.
Bruto toegevoegde waarde	Toegevoegde waarde inclusief afschrijvingen.
Consumptieve bestedingen	De goederen en diensten die gebruikt worden voor rechtstreekse bevrediging van individuele of collectieve behoeften
Geregistreeerde werkloosheid	Mensen zonder werk (of met werk van minder dan twaalf uur per week) die bij een arbeidsbureau staan ingeschreven en direct beschikbaar zijn voor een baan van minstens twaalf uur per week.
Marktprijzen	De waardering tegen marktprijzen is de prijs die de afnemer betaalt, dus inclusief handels- en vervoersmarges en de belastingen op productie en invoer, en exclusief de subsidies op productie en invoer. Wordt vooral gebruikt als waardering voor de toegevoegde waarde en het binnenlands product.
Multiplier	Vermenigvuldigingsfactor die de mate van doorwerking of uitstraling weergeeft. Een multiplier van bijvoorbeeld 1,5 geeft aan dat er behalve het oorspronkelijke directe effect ter grootte van 1, nog een additioneel indirect effect van 0,5 optreedt.
Nationaal inkomen	Alle inkomens die Nederlandse ingezetenen ontvangen op grond van hun deelname aan een (binnen- of buitenlands) productieproces, dan wel op grond van hun bezit van vermogenstitels, obligaties, leningen en spaartegoeden. Deze inkomens omvatten, onder andere, de beloning van werknemers, belastingen en subsidies op productie en invoer, rente, dividenden en niet-uitgekeerde winsten. Is gelijk aan de som van de primaire inkomens van alle sectoren. Het kan ook worden berekend als het binnenlands product plus de per saldo uit het buitenland ontvangen lonen, rente, dividenden etc. Dit wordt uitgedrukt in marktprijzen.
Nationaal product	De totale toegevoegde waarde die in Nederland wordt voortgebracht, plus de per saldo uit het buitenland ontvangen primaire inkomens. Is in waarde gelijk aan het nationaal inkomen. De reële verandering ervan is exclusief de invloed van de ruilvoetverandering, dit in tegenstelling tot de reële verandering van het nationaal inkomen.

Productiewaarde

De marktwaarde van de afgezette goederen en diensten, vermeerderd met de waarde van de goederen die aan de voorraad zijn toegevoegd.

Bijlage 2 Toelichting raming bestedingsimpuls

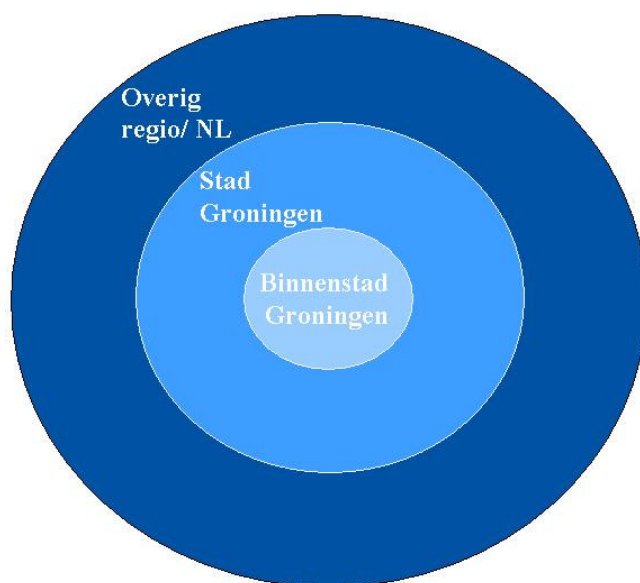
Deze bijlage bevat:

- een nadere omschrijving van de gehanteerde regio-indeling ten behoeve van het bepalen van de economische effecten van het Groninger Forum;
- een overzicht van en toelichting op de belangrijkste overwegingen bij de raming van de bestedingsimpuls.

Regio-indeling

De omvang van de economische impact is afhankelijk van het schaalniveau dat in beschouwing wordt genomen. Wat additioneel is voor de binnenstad is immers niet altijd additioneel voor de stad Groningen. Op hier rekening mee te houden wordt een drietal ruimtelijke schaalniveaus gehanteerd: de binnenstad, de lokale economie en de regionale/nationale economie. Onderstaande figuur geeft dit schematisch weer.

Regio-indeling economische effecten ontwikkeling oostzijde Grote Markt

Economische effecten gekwantificeerd

Hoe de economische effecten van beleid in kaart kunnen worden gebracht, is onderwerp geweest van het Onderzoeksprogramma Economische Effecten van Infrastructuur (OEI)¹². Dit onderzoeksprogramma richtte zich specifiek op het in kaart brengen van de economische effecten van grootschalige (transport-) infrastructuur. De basisprincipes van

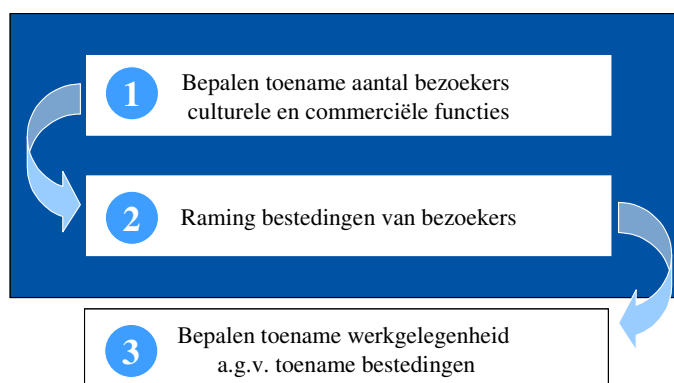
¹² Tegenwoordig: Overzicht Effecten Infrastructuur (OEI).

deze systematiek kunnen echter ook worden toegepast bij het berekenen van de economische effecten van andersoortige projecten.

Uitgangspunt van de systematiek is dat regionaal-economische ontwikkeling uiteindelijk altijd wordt bepaald door ontwikkeling van het regionaal bedrijfsleven. Economische effecten van beleidsprogramma's en -maatregelen leiden bij bedrijven tot onder meer kostenvoordelen, additionele uitbreidings- en vervangingsinvesteringen, vergroting van het marktgebied, een beter imago e.d. die op hun beurt (kunnen) leiden tot een vergroting van de omzet, het bedrijfsresultaat en uiteindelijk de werkgelegenheid.

Met de investeringen wordt nieuwe culturele en commerciële functies aan het centrumgebied toegevoegd. Het gevolg hiervan is een toename van het aantal bezoekers en/of toename van de bestedingen per bezoeker. Toename van het aantal bezoekers en hun bestedingen leiden tot directe economische effecten in termen van omzet- en winststijgingen en extra werkgelegenheid bij genoemde functies en bij allerlei andere bedrijven (o.a. detailhandel, tankstations, bezoekerscentra e.d.) waar de extra bezoekers hun geld besteden.

Voor het bepalen van de economische effecten van de ontwikkeling aan de oostzijde van de Grote Markt in Groningen zijn de volgende stappen doorlopen:

Deze bijlage gaat met name in op de eerste twee stappen uit de figuur (blauw gemarkeerd). Daarbij worden in het hierna volgende de belangrijkste overwegingen ten aanzien van de geprognosticeerde bezoekersaantallen en de daarvan afgeleide bestedingsimpuls nader uitgewerkt. De doorvertaling naar werkgelegenheid (stap 3) is relatief eenvoudig te maken met behulp van productie- en arbeidsmarktstatistieken uit de Nationale Rekeningen, regio-specifieke gegevens over de productiestructuur en overige sectorinformatie. Voor een toelichting bij de indirecte economische effecten wordt verwezen naar bijlage 3.

Stap 1: Raming bezoekersaantallen

Bij de raming van de bezoekersaantallen kan een onderscheid gemaakt worden tussen enerzijds bezoekers aan het Groninger Forum zelf en anderzijds afgeleide effecten in termen van bezoekersaantallen vanwege het nieuw perspectief dat gloort voor het oostelijk deel van de binnenstad. Dit betekent dat naast een raming van de bezoekers aan de verschillende functies die het Groninger Forum onderscheid tevens ingeschat dient te

worden hoeveel extra (of behouden) bezoekers na realisatie van het Groninger Forum jaarlijks extra met de beoogde ontwikkeling voor de binnenstad wordt uitgelokt. Hieronder wordt ingegaan op de verwachte effecten van het project in termen van bezoekersaantallen.

Bezoekers Groninger Forum¹³

- **Bibliotheek.** Het aantal bezoekers aan de Centrale Bibliotheek bedraagt in de huidige situatie (2008) ongeveer 600.000, en stabiliseert. Van dit aantal is tweederde aan lenen gerelateerd, dat wil zeggen wordt gedaan door leden die een boek komen lenen. De resterende bezoeken komen voor rekening van niet-leden, die de bibliotheek bijvoorbeeld bezoeken om een krant of tijdschrift te lezen, het digitaal station bezoeken, een lezing bijwonen of gewoon een kop koffie komen drinken in het leescafé.

Niet alleen inwoners van de stad maken gebruik van de bibliotheek. Zo woont circa 30% van de volwassen leden niet in Groningen zelf, maar kiest ervoor de bibliotheek in de stad te bezoeken omdat zij in Groningen werken of omdat zij gebruik willen maken van de veel grotere mogelijkheden die deze biedt ten opzichte van de bibliotheek in hun eigen woonplaats. De bibliotheek heeft daarmee ook duidelijk een (boven)regionale functie.

Uit een enquête onder bezoekers van de bibliotheek blijkt dat het merendeel van plan is vaker te komen wanneer het GF er is dan nu. Dit betekent per saldo een hogere bezoekfrequentie en toename van aantal bibliotheekbezoeken. Rekening wordt gehouden met zo'n 810.000 bezoekers aan de bibliotheek op de nieuwe locatie in het basisscenario en ongeveer 900.000 in het best case scenario: dus respectievelijk 210.000 en 300.000 extra bezoekers ten opzichte van de huidige situatie. Om dit in perspectief te plaatsen: de nieuwe vestiging van de Centrale Bibliotheek ODE in Amsterdam zag het aantal bezoekers meer dan verdubbelen tot ruim 1,6 miljoen (en het aantal leden toenemen met 10.000 tot 40.000). Hoewel in die zin de schatting van de toename van het bibliotheekbezoek dus redelijk conservatief is, mag verwacht worden dat zeker in zo'n eerste jaar relatief veel nieuwsgierige kijkers op de bibliotheek zijn afgekomen en het structurele bezoek uiteindelijk op een lager niveau komt te liggen.

- **Film.** In het GF is voorzien in een vijf- tot zestal zalen voor de vertoning van een kwaliteitsaanbod van 'art-house' films. Dit wordt opgepakt door de Filmtheater Images die als partner in het GF op deze manier invulling gaan geven aan de bestaande wens om uit te breiden. De bedoeling is het aanbod ook op bredere doelgroepen (o.a. ouderen) te richten en bijvoorbeeld ook in de middaguren voorstellingen te verzorgen (o.a. documentaires). In de plannen is ruimte gereserveerd voor 525 zitplaatsen. Deels gaat het hierbij om vervanging van de zitplaatsen die bij de realisatie van het GF op de huidige locatie verloren gaan. Per

¹³ Bij de raming van de bezoekersaantallen is in belangrijke mate aangesloten bij de uitgangspunten en bezoekprognoses uit het (voorlopig) bedrijfsplan Groninger Forum, versie 6 juni 2008.

saldo voor de binnenstad worden daarmee 135 bioscoopstoelen aan het aanbod toegevoegd (een procentuele toename van 3%).

De Nederlandse Federatie voor de Cinematografie (NFC) verzamelt en publiceert jaarlijks gegevens omtrent het bezoek aan Nederlandse bioscooptheaters. Op basis van deze cijfers en de huidige stoelbezetting van het filmtheater wordt ervan uitgegaan dat een stoelbezetting in de filmzalen van gemiddeld 70 tot 80% tot de mogelijkheden behoort. Gegeven de beoogde capaciteuitbreiding betekent dit dat het aantal bezoekers van filmvertoningen in de zalen die onderdeel zijn van het gedeelte Images verwacht wordt te kunnen doorgroeien van ongeveer 100.000 nu tot jaarlijks circa 135.000 à 140.000. Dit ligt in dezelfde orde grootte als de bezoekersaantallen waar het voorlopig bedrijfsplan GF in het basisscenario vanuit gaat. Dit aantal is overgenomen in de raming. Als maximum is een aantal van 174.000 bezoekers op jaarbasis aangenomen.

- **Programmering (projecten en activiteiten).** In de programmering van het Forum wordt rekening gehouden met het jaarlijks organiseren van twee grote en twee kleine tentoonstellingen rondom bijzondere thema's en/of actuele onderwerpen. Het aantal bezoekers aan deze tentoonstellingen wordt geschat op ongeveer 150.000 tot maximaal 180.000 per jaar¹⁴. De helft van de bezoekers aan deze tentoonstellingen wordt verwacht afkomstig te zijn uit de drie noordelijke provincies. De rest uit overig Nederland. De opbrengsten worden gegenereerd door de in het Forum-concept passende grote tentoonstellingen die twee keer per jaar in de exoruitte komen. Deze zijn goed voor ca. 70 á 80% van de verwachte bezoekersaantallen. De twee kleinere tentoonstellingen worden aangenomen elk ca. 15.000 bezoekers te kunnen genereren¹⁵.
- **Horeca.** In het GF komen er verschillende horecapunten. Op de begane grond is dat het Grand Café Forum, een A-klasse nieuws- en mediacafé met hapjes en plate service. Op de hoogste verdieping komt een dakrestaurant dat tegelijkertijd dienst kan doen als educatiecentrum voor koks en horecapersoneel in opleiding. Dit concept bewijst zijn levensvatbaarheid in Engeland (Jamie Oliver) en sinds kort in Nederland (The Colour Kitchen). Daarnaast leent deze locatie zich voor het geven van kooklessen, bijvoorbeeld in de strijd tegen obesitas. Mogelijk komt er ook een derde horecapunt, direct gerelateerd aan het filmtheater. Gedacht wordt aan een wijn- en koffiebar.

De inschatting is dat de horecapunten in het GF jaarlijks kunnen rekenen op 225.000 tot 267.000 bezoeken¹⁶. Voor een belangrijk deel zal dit naar verwachting gaan om combinatiebezoeken van bezoekers aan bijvoorbeeld de bibliotheek, events, film etc. Het aantal bezoeken aan de horeca kan dan ook niet zonder meer worden opgeteld bij het bezoek aan de overige functies, omdat achter deze bezoeken deels dezelfde

¹⁴ Bron: Voorlopig bedrijfsplan Groninger Forum (8 juni 2008).

¹⁵ Gelet op bezoekersaantallen aan evenementen Van Giffen (50.000 plus bezoekers) en Brood (53.000 plus bezoekers) is sprake van een vrij conservatieve raming.

¹⁶ Bron: Voorlopig bedrijfsplan Groninger Forum, 6 juni 2008.

bezoekers schuil gaan. Verwacht mag echter worden dat door de (autonome) aantrekkingskracht de horeca deels ook 'eigen' bezoekersstromen op gang brengt.

- **Debatten, congressen e.d.** Een belangrijke ruimte in de plannen voor het GF is de evenementenruimte. Deze ruimte op de begane grond of 1^e verdieping is onder meer geschikt voor het houden van symposia, congressen en grotere debatten. Doordat de betreffende zaal flexibel is in te richten is deze geschikt te maken voor gezelschappen van een wisselende omvang, met een maximum capaciteit van ongeveer 450 personen.

De bedoeling is dat het Debatcentrum Dwarsdiep in de toekomst deel gaat uitmaken van de programmering van het GF. Dit debatcentrum organiseert nu ook al lezingen en debatten (minimaal 1x per maand), maar het aantal deelnemers is vrij beperkt. Verwacht wordt dat bij de nieuwe organisatie door onder andere scholendebatten, science café, universiteitsdebatten, promoties, maar ook grotere commerciële en overheidsdebatten het debatbezoek sterk vergroot kan worden. De plannen voor het GF houden rekening met een groei van het debatbezoek naar ca. 10.000 tot 20.000 deelnemers op jaarbasis. Dit betreft zowel de deelnemers aan de kleinere debatten als de grotere debatten in de evenementenruimte. Deze ruimte is gezien de gebruiksmogelijkheden daarnaast ook geschikt voor verhuur als congresruimte aan derden. Daarbij moet het nadrukkelijk gaan om congressen die passen in de doelstelling van het GF, waarbij het maatschappelijk-culturele perspectief centraal wordt gesteld. Het zal vrijwel overwegend gaan om congressen die nu nog niet in Groningen plaats vinden. Hoewel verhuur aan derden dus mogelijk is, is het niet de bedoeling de voorziening commercieel te exploiteren. Wanneer er vanuit wordt gegaan dat een gemiddelde jaarlijkse stoelbezetting wordt gerealiseerd die de helft bedraagt van de bezettingsgraad die commerciële aanbieders halen¹⁷, dan kan het aantal deelnemersdagen indicatief geraamd worden op rond de 7.500 op jaarbasis.

Afhankelijk van de herkomst kan het bezoek aan een van de congressen of debatten in het GF gepaard gaan met een overnachting in een lokale logiesaccommodatie. Doordat verondersteld mag worden dat verreweg het grootste deel (uitgegaan wordt van circa 90%) van de bezoekers uit de eigen regio afkomstig is, is het aantal overnachtingen dat gekoppeld is aan het congresbezoek naar verwachting beperkt. In de raming is aangenomen dat 1% van de bezoekers uit de eigen regio overnacht in een hotel in de Groninger binnenstad. Voor de bezoekers van buiten de regio is uitgegaan van een percentage van 10%.

- **Volwasseneductie, archieven**
Naast bezoek aan de hiervoor genoemde functies wordt rekening gehouden met een toename van het aantal deelnemers aan volwasseneducatie en bezoekers aan archieven. Wat betreft het aantal deelnemers aan volwasseneducatie wordt er vanuit gegaan dat dit jaarlijks ca. 70.000 tot 80.000 bezoeken aan het GF oplevert (tegenover de ca. 60.000 bezoeken nu). Het educatief aanbod, vaak groepsgewijs educatieve programma's of cursussen, worden gegeven door de Forum Universiteit: een initiatief van de Volksuniversiteit Groningen die als partner in het GF

¹⁷ Uit het onderzoek Kennis van Zalen 4 volgt een stoelbezetting van gemiddeld 10% (NRIT, 2007).

participeert. Er zijn acht ruimten in het GF beschikbaar. Per saldo – ook nu biedt de Volksuniversiteit al een educatief programma aan – wordt uitgegaan van een groei van het aantal cursisten (en bezoeken) met 15 á 30%. Daarnaast wordt door het toegankelijk maken van de archieven een toenemende stroom van gebruikers van het archief verwacht. In totaal wordt verwacht dat dit 15.000 tot 20.000 extra bezoeken aan het GF moet kunnen opleveren.

Overig bezoek

- **Uitstraling op koopstromen.** Met de realisatie van het Forum gloort er nieuw perspectief voor het oostelijk deel van de binnenstad. Ontwikkeling van het Forum heeft mogelijk een positieve uitstraling op het verblijfsklimaat in de binnenstad, dat meer dan voorheen uitnodigt om dit deel van de stad te bezoeken. Naast bezoekers aan de functies die in de nieuwe architectuur gehuisvest worden, worden dan mogelijk ook nieuwe bezoekerstromen op gang gebracht die (althans voor een deel) aan het Forum zullen zijn toe te schrijven.

De meerwaarde van het Forum is vastgesteld op basis van verwachtingen ten aanzien van het effect op de frequentie van het bezoek aan de binnenstad¹⁸. In het basisscenario leidt dit ertoe dat ten opzichte van de autonome ontwikkeling ruim 150.000 bezoekers extra aan de binnenstad verwacht worden. In het best case scenario loopt dit op tot ruim 250.000.

Samenvattend overzicht bezoekersaantallen

In het voorgaande is een inschatting gemaakt van wat de beoogde ontwikkeling oplevert aan bezoeken per jaar. Onderstaande tabel vat dit samen.

Tabel 0.1 Samenvattend overzicht bezoekersaantallen binnenstad

	Huidig bezoek	Toename bezoek		
		Basisprogramma	Groeimodel	
			Gematigd	Ambitie
Bibliotheek	600.000	+210.000	+300.000	+300.000
Filmzaal	100.000	+45.000	+74.000	+74.000
Programmering	-	+150.000	+180.000	+180.000
Horeca	-	+225.000	+267.000	+267.000
Debatten, congressen	-	+22.500	+27.500	+27.500
Archieven	-	+15.000	+18.000	+18.000
Volwasseneducatie	60.000	+10.000	+20.000	+20.000
Overig binnenstad	30,24 miljoen	-	+150.000	+250.000
Totaal*	31 miljoen	452.500	769.500	869.500

* In verband met dubbeltellingen is de toename van het bezoek exclusief het horecabezoek opgenomen.

Stap 2: Bepalen van toename van bestedingen van bezoekers

¹⁸ Bron: Detailhandelsmonitor 2004, Goudappel Coffeng (2005).

Maatgevend voor de afgeleide economische impact is de omvang van de bestedingsimpuls die ten gevolge van de realisatie van het GF teweeg wordt gebracht. Op basis van gegevens over de gemiddelde besteding per bezoeker kan de toename van de bestedingen als gevolg van het additionele bezoek aan de voorzieningen in de binnenstad en/of de stad bepaald worden. Bepalend voor de gemiddelde uitgaven per dag zijn onder andere de verblijfsduur (één- of meerdaags) en het bezoekmotief (toeristisch-recreatief, zakelijk). Bij de afleiding van de bestedingsimpuls is zoveel mogelijk rekening gehouden met deze diversiteit.

Bestedingen Groninger Forum

- **Centrale Bibliotheek.** Uitgegaan wordt van 210.000 tot 300.000 extra bezoeken in de nieuwe situatie. Bij een gelijkblijvend aandeel ledenbezoeken en ongewijzigde bezoekfrequentie, zou dit rond de 9.500 en 13.500 nieuwe leden betekenen. Rekening houdend met de kosten van een lidmaatschap á € 16,40 per jaar per lid¹⁹ worden de extra inkomsten voor de bibliotheek berekend op € 0,2 miljoen.

Naast deze inkomsten voor de bibliotheek dient rekening te worden gehouden met aanvullende aankopen in winkels en andere gelegenheden in de buurt. Om dit effect kwantitatief te duiden, is op basis van beschikbaar onderzoek naar de samenhang tussen functies een inschatting gemaakt van de afgeleide bestedingen van bezoekers. Ervan uitgaande dat gemiddeld 11% van bezoekers aan de bibliotheek voor of na het bibliotheekbezoek uitgaven doet in winkels of een horecagelegenheid²⁰, komen de gemiddelde bestedingen per bibliotheekbezoek op € 4,60 euro²¹. Er mee rekening houdende dat ongeveer eenderde van de bezoekers toch wel uitgaven doet in de binnenstad (ook al zou de bibliotheek naar een andere locatie gaan)²², worden de afgeleide bestedingen in winkels en overige voorzieningen geraamd op tussen de € 0,7 tot € 0,9 miljoen.

- **Filmzaal.** Op basis van het voorgaande wordt rekening gehouden met een toename van het bezoek aan Images met 45.000 tot 75.000 bezoekers. Bij een gemiddelde van €6,60 per persoon aan inkomsten uit recette²³ voor het filmhuis, bedragen de inkomsten uit het filmbezoek totaal circa 0,3 tot 0,5 miljoen euro.

Daarnaast dient rekening te worden gehouden met uitgaven als gevolg van het combinatiebezoek door bioscoopbezoekers. Vooral combinatiebezoeken tussen bioscoop en horeca komen voor. In de ramingen is dit geoperationaliseerd door er vanuit te gaan dat 50% van de bezoekers aan het filmhuis tevens een horecagelegenheid bezoekt²⁴. Dit kan één van horecapunten in het GF zijn of een gelegenheid elders in de binnenstad. De consumptieve uitgaven per persoon bedragen in dit geval gemiddeld € 5,80 euro per persoon²⁵, zodat de afgeleide bestedingsimpuls

¹⁹ Bron: Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB).

²⁰ Bron: Detailhandelsmonitor 2003, Gemeente Groningen.

²¹ Bron: Gebaseerd op Detailhandelsmonitor 2003, Gemeente Groningen.

²² Bron: Idem.

²³ Bron: Statistieken Nederlandse Federatie voor de Cinematografie, NFC (2007).

²⁴ Gebaseerd op: De Toekomst van de Bioscoop, Alizadeh, O.R (2007), Pret, zonder en met: een onderzoek naar de samenhang tussen leisuurevoorzieningen, detailhandel en horeca in de binnenstad van middelgrote steden, BRO (2001).

²⁵ Bron: Gebaseerd op Dagrecreatie 2006/07, CBS (2008).

van het bezoek aan het filmhuis voor Groningen geschat wordt op € 0,1 tot € 0,2 miljoen.

- **Programmering (projecten en activiteiten).** De gemiddelde deelnamekosten voor bezoek aan tentoonstellingen bedragen rond de € 5,40 per persoon²⁶. Uitgaande van de eerdere genoemde bezoekersaantallen bedraagt de opbrengst uit de kaartverkoop grofweg tussen de € 0,8 en € 1,0 miljoen.

Net als voor de bibliotheek en het filmtheater dient ook hier rekening te worden gehouden met combinatiebezoek aan de voorzieningen in de binnenstad. Bij het kwantificeren van dit effect is er vanuit gegaan dat 30 tot 70% (gemiddelde bij vier evenementen is 50%) van de bezoekers aan de tentoonstellingen in het GF tevens een horecagelegenheid of winkel in de binnenstad bezoekt²⁷. Per persoon wordt dan gemiddeld een bedrag van € 7,30 besteed²⁸. Daarnaast is verondersteld dat 10% van de bezoekers aan de tentoonstellingen het bezoek koppelt aan een hotelovernachting in de binnenstad. Verblijfstoeristen in hotels in Groningen besteden gemiddeld € 68 euro per dag²⁹. Vanwege het duurdere hotelsegment is echter uitgegaan van € 100 euro per dag. De totale afgeleide bestedingsimpuls uit de programmering wordt daarmee geraamd op circa € 2,1 tot € 2,5 miljoen euro.

- **Horeca.** De horeca in het GF zal het voor belangrijk deel moeten hebben van de bestedingen van de bezoekers aan de activiteiten die in het Forum plaatsvinden. Welk deel van de bestedingen van deze bezoekers ook daadwerkelijk in het GF neerslaat is op voorhand niet te zeggen. Er wordt echter vanuit gegaan dat deze samen met de overige inkomsten die ontstaan vanuit de autonome aantrekkingskracht voldoende zijn voor een commerciële exploitatie. Voor zover het overigens gaat om opbrengsten die niet direct gekoppeld zijn aan activiteiten in relatie tot het GF, mag verwacht worden dat in belangrijke mate sprake is van omzet verdringing bij de aanwezige horeca in de binnenstad. De horeca in het GF levert per saldo dus zelf dus geen extra bestedingen voor de binnenstad op. Het bestedingseffect is derhalve ‘nul’.
- **Debatten, congressen e.d..** Uitgaande van de ca. 7.500 deelnemers aan congressen en een gemiddeld bedrag van € 46 aan inkomsten per persoon³⁰, worden de inkomsten uit de verhuur van de congresruimte aan ‘derden’ geschat op rond de € 0,3 miljoen.

Naast uitgaven ten behoeve van deelname aan congressen dient rekening te worden gehouden met de afgeleide bestedingen van bezoekers aan debatten en congressen, terwijl ook logiesverstrekkers zullen profiteren van de toename van het aantal bezoekers dat de stad aandoet. Bij een gemiddelde bestedingen van € 11 per persoon per dag³¹ en eventueel bijkomende kosten voor overnachting ter hoogte van € 125 per

²⁶ Bron: Gebaseerd op Toerisme, recreatie en vrije tijd op waarde geschat!, NRIT (2004), Dagrecreatie 2006/07, CBS (2008).

²⁷ Gebaseerd op: Pret, zonder en met: een onderzoek naar de samenhang tussen leisuurevoorzieningen, detailhandel en horeca in de binnenstad van middelgrote steden, BRO (2001), Evenementenmonitor, I&O Research (2002).

²⁸ Bron: Gebaseerd op Dagrecreatie 2006/07, CBS (2008).

²⁹ Bron: Consumentenonderzoek Toerisme 2003, Toerdata Noord (2004).

³⁰ Inschatting ECORYS, op basis van prijszetting congresaccommodaties.

³¹ Inschatting ECORYS, op basis van referentieprojecten (o.a. Stedenmonitor Toerisme, Bouwhuis Zoetermeer, Cultureel Kwartier aan de Vaart).

overnachting³², komt de afgeleide bestedingsimpuls uit de organisatie van debatten en congressen geraamd op € 0,1 miljoen.

- **Volwasseneducatie, archieven.**

Voor een deel zal de deelname aan volwasseneducatie en het archiefbezoek gepaard gaan met additionele bestedingen. Doordat het aantal combinatiebezoeken naar verwachting gering zal zijn, zal echter ook het netto bestedingseffect relatief bescheiden zijn. Zelfs als we er vanuit gaan dat de helft van de bezoekers/ deelnemers het bezoek combineert, volgt een bestedingsimpuls van maximaal zo'n 0,06 miljoen euro.

Overige bestedingen

- **Uitstraling op koopstromen.** Zoals eerder aangegeven wordt bij een groeimodel ingeschat dat ten gevolge van de ontwikkeling van het Groninger Forum 150.000 tot 250.000 extra bezoekers naar de binnenstad worden getrokken. Bij een gemiddeld besteed bedrag van respectievelijk 22 en 24 euro per persoon³³ wordt het bestedingseffect voor de binnenstad dat aan het GF is toe te schrijven ingeschat op 3,5 tot 9,9 miljoen euro.

Samenvattend overzicht bestedingen

Onderstaande tabel geeft een totaaloverzicht van de bestedingen.

Tabel 0.2 Samenvattend overzicht bestedingen (in € miljoen)

	Basisprogramma	Toename bestedingen	
		Groeimodel	
		Gematigd	Ambitie
Bibliotheek	0,8	1,2	1,2
Filmzaal	0,4	0,7	0,7
Programmering	2,9	3,5	3,5
Horeca*	0,0	0,0	0,0
Debatten, congressen	0,4	0,5	0,5
Volwasseneducatie	0,05	0,06	0,06
Archieven	0,03	0,06	0,06
Overig binnenstad	0,0	3,5	9,6
Totaal*	4,6	9,3	15,4

* De horeca in het GF levert per saldo zelf geen extra bestedingen voor de binnenstad op. Het bestedingseffect is derhalve 'nul'. Zie voor een toelichting ook de betreffende passage.

³² Inschatting ECORYS, op basis van prijszetting hotelaccommodaties.

³³ Inschatting ECORYS, op basis van Detailhandelsmonitor 2004, Goudappel Coffeng (2005).

Bijlage 3 Toelichting IO-analyse

Wat is een input output tabel

Een input output tabel geeft een gedetailleerde beschrijving van de goederen en dienstenstromen in een regio of land welke verband houden met het productieproces. Door zijn vorm kan een input output tabel zowel horizontaal als verticaal worden gelezen. Op de regels van de tabel wordt namelijk een overzicht gegeven van de goederen en dienstenstromen vanuit de onderscheiden sectoren ("output"), terwijl de kolommen inzicht geven in de goederen en dienstenstromen naar de sectoren ("input").

De output of afzet van elke sector omvat de intermediaire leveringen (tussenproducten van sector naar sector) en de finale leveringen (uitvoer, consumptie, investeringen en voorraadvorming). De input of kostenzijde omvat de door andere sectoren geleverde intermediaire goederen en de primaire kosten (invoer, afschrijvingen, indirecte belastingen minus subsidies, lonen en salarissen en overig inkomen). Aldus verschaft de input output tabel voor de economische sectoren van het gebied waarop de tabel betrekking heeft, een volledig overzicht van de afzet en kostenstructuur.

Uitwerking van een voorbeeld

Ter verduidelijking van het voorgaande is hieronder een fictieve regionale I/O tabel weergegeven. Deze, in vergelijking met de werkelijkheid sterk vereenvoudigde, regionale tabel ziet er als volgt uit:

Tabel 0.3 Illustratie: toepassing I/O-tabel

Sectoren	(1) leveringen aan:				(2) Totaal intermediair	(3) Finale levering	(4) Productie Totaal
	a	b	c	d			
(1) Levering van:							
a	10	12	14	7	43	57	100
b	8	9	0	3	2010	30	50
c	3	4	10	9	26	14	40
d	2	1	10	1	14	31	45
(2) Subtotaal	23	26	34	20	103	132	235
(3) Invoer	27	14	0	15	56		
(4) Toegevoegde waarde	50	10	6	10	76		
(5) Totale productie	100	50	40	45	235		

De leveringen van een sector in de regio bestaan uit de leveringen aan sectoren a t/m d in dezelfde regio ofwel de intermediaire leveringen (kolom (1)) en leveringen aan de finale vraag in de regio en daarbuiten (kolom (3)). De intermediaire leveringen zijn die leveringen die in de toegeleverde sector mede als input dienen voor de voortbrenging van het eindproduct. Zo levert bijvoorbeeld sector a 10 eenheden aan zichzelf (de interne leveringen), 12 eenheden aan b, 14 aan c en tot slot 7 eenheden aan sector d. Het totaal van de intermediaire leveringen van sector a bedraagt 43 (kolom (2)). De finale

leveringen (kolom (3)) zijn die goederen en diensten die het eindproduct vormen van het totale productieproces per sector. De finale leveringen kunnen bestaan uit:

- consumptiegoederen voor de gezinshuishoudingen in de regio;
- investeringsgoederen voor de bedrijven in de regio;
- export, onderverdeeld in export naar overig Nederland en het buitenland;
- goederen, geleverd aan de overheid in de regio;
- en tot slot kunnen er mutaties in de voorraadvorming plaatsvinden.

De totale productie van een sector (kolom (4)) bestaat dan uit het totaal van de intermediaire en de finale leveringen. De kostenstructuur van een sector, weergegeven door de kolommen van de sectoren, bestaat uit:

- de leveringen van grondstoffen en halffabrikaten door de sectoren in de regio, hieronder zijn eveneens de interne leveringen begrepen;
- de primaire kostencategorieën bestaande uit: de invoer van goederen onderverdeeld in invoer vanuit andere regio's (regel (3)) en de toegevoegde waarde (regel (4)), welke onderverdeeld kan worden in de kostencomponenten lonen en salarissen (inclusief de sociale lasten), het winstinkomen en de afschrijvingen.

Het totaal van alle kostencomponenten is per sector vermeld op regel (5). Het totaal van de inputs is gelijk aan de omvang van de totale productie. Per sector geldt, dat het totaal van de kostencomponenten (de inputs) gelijk is aan het totaal van de afzetcomponenten (de outputs). De productie van alle sectoren tezamen vormt de totale productie in de economie. In het voorbeeld is dit gelijk aan 235 eenheden.

Toepassingsmogelijkheden

Indien men erin slaagt voor elk van de onderscheiden sectoren gegevens te verzamelen over:

- intermediaire kosten (leveringen door andere sectoren),
- intermediaire leveringen (aan andere sectoren),
- primaire kosten, en
- finale leveringen,

dan beschikt men over een kwantitatieve set van gegevens van de betreffende economie die zich uitstekend leent voor een beschrijvende analyse van de structuur en de ontwikkeling van het economisch proces.

Een belangrijke toepassingsmogelijkheid van de input output tabel berust daarnaast op de verbanden die er bestaan tussen de omvang van de finale productie van één bepaalde sector en de productie omvang van alle sectoren welke door het leveren van intermediaire goederen bijdragen in de totstandkoming van de productie van eerst bedoelde sector. Meer in het bijzonder is het dan op basis hiervan mogelijk de effecten na te gaan van een bestedingsimpuls in de vorm van bijvoorbeeld een stijging van de vraag naar investeringsgoederen, voor de gehele economie. Een toeneming van de vraag heeft immers niet alleen een direct effect op de productie van een bepaalde sector maar daarnaast door de vereiste toeleveringen ook indirecte effecten in alle mogelijke andere

sectoren. Ook deze sectoren zijn op hun beurt afhankelijk van (weer andere) sectoren, die eveneens toeleveringen nodig hebben, etc., etc.. De indirecte effecten worden wel steeds kleiner zodat het gehele proces tot een einde komt. De som van alle indirecte effecten vormt het totale indirecte effect 1. De extra toeneming van de vraag in alle mogelijke sectoren wordt doorwerking genoemd. Dankzij dit doorwerkingseffect leidt een extra besteding van 1 euro tot een totale stijging van de economische transacties met meer dan 1 euro. De verhouding tussen het uiteindelijk effect en de impuls heet multiplier.

Een multiplier is dus een vermenigvuldigingsfactor die de mate van doorwerking of uitstraling weergeeft. Een multiplier met een waarde van bijvoorbeeld 1,5 geeft aan dat er behalve het oorspronkelijke directe effect ter grootte van 1, nog een additioneel indirect effect van 0,5 optreedt. De effecten kunnen daarbij zijn uitgedrukt in termen van werkgelegenheid (er is dan sprake van een werkgelegenheidsmultiplier) doch ook in termen van bijvoorbeeld productie, import en toegevoegde waarde.

Deze multipliers kunnen van sector tot sector verschillen. In sectoren waarin veel wordt ingevoerd of de winstopslag hoog is, is de multiplier relatief laag. Naarmate de economie van een regio een meer "open" karakter heeft, zal de verwevenheid met sectoren buiten de regio sterker zijn. Een belangrijk deel van de indirecte effecten van een bepaalde impuls zal dan, zoals dat heet, "weglekken" naar andere regio's. Een verandering van de omvang van de productie van een bepaalde sector heeft dan weinig of zelfs hoegenaamd geen doorwerkingseffecten op de productieomvang in de andere sectoren van de betreffende regio. Met andere woorden de productiemultipliers zullen niet hoog zijn.

Het voorgaande betekent derhalve dat door input output analyse zicht kan worden gegeven op de directe en indirecte effecten van een bestedingsimpuls in termen van productie, werkgelegenheid en toegevoegde waarde.